

Albatross – en dramatisk händelse under första världskriget

1. Prolog med introduktion och karta

I juli 1915 anfölls den tyska minkryssaren Albatross på svenskt farvatten utanför Gotland. Det var ryssarna som besköt och skadade båten. Besättningen internerades i Sverige 1915–1918.

I exponatet ges utdrag ur Albatross öde från det att hon byggdes fram till dess att hon efter krigets slut skrotades.

Som inledning följer förhållanden och orsaker till första världskriget.

De mest ovanliga vykorterna har en röd ram. Där inte annars anges är fotografen okänd.

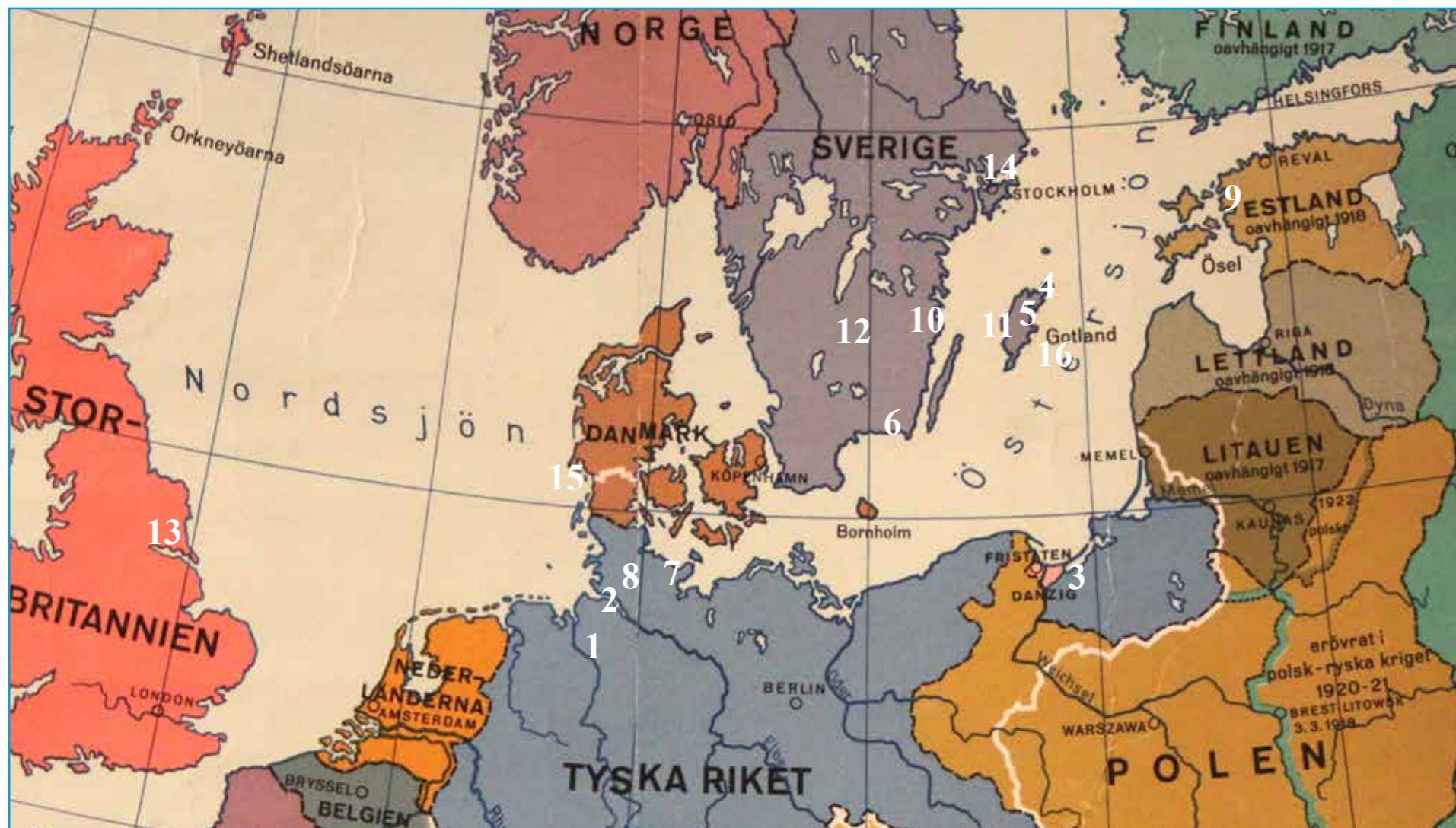
Källor: Svante Hedins bok om Albatross, Börje Wallbergs Albatrossposten, vykortshistoria av Arne Sandström, information från Albatrossmuseet på Gotland och Miliseum i Skillingaryd, Internet och personliga intervjuer.

Utställare: Per Bunnstad vid Nordia 2024 i Norge

Kapitelindelning (inom parentes sidnummer i exponatet).

1. Prolog med introduktion och karta (1)
2. Orsaker till första världskriget och krigets inledning (2)
3. Båten Albatross (9)
4. Slaget utanför Gotlands kust 1915 (12)
5. Besättningen räddas (15)
6. Den grundstötta Albatross (16)
7. Begravningen och de skadade (17)
8. Interneringen på Gotland 1915–1917 (19)
9. Interneringen i Skillingaryd 1917–1918 (29)
10. Albatross i Oskarshamn 1915–1918 (34)
11. Livet för en besättningsman – Georg Rauch (37)
12. Krigsslutet och hemresan till Tyskland (39)

Norra Europa vid krigsutbrottet 1914

1 Bremen	6 Karlskrona	11 Roma	13 South Shields
2 Cuxhafen	7 Kiel	11 Tofta	14 Stockholm
3 Danzig	8 Kielkanalen	11 Visborgs Slätt	15 Sylt
4 Färösund	9 Libau	11 Visby	16 Östergarn – slaget 2 juli 1915
5 Gotland	10 Oskarshamn	12 Skillingaryd	

Zur Erinnerung, Seegefecht b. Gotland i.d. Ostsee – till minne av sjöslaget.

Tryck: Ljustryck 1915. Obegagnat.

2. Orsaker till första världskriget och krigets inledning

Historiska festligheter strax före första världskrigets utbrott. Färglitografiskt tryck. Frankerat 1916.

Kriget utanför Leipzig 1813. Ofrankerat 1913 till 100-årsminnet. Färglitografiskt tryck.

Napoleon kring 1810. Tryck: Ljustryck kring 1902. Obegagnat.

Den norsk-danske generalen Olof (Ole) Rye som var härförare i det danska kriget med Tyskland kring 1850. Tryck: Ljustryck 1915. Obegagnat.

Låt oss backa i tiden till hur förhållandena var i Europa före första världskriget. Ja, ända till 1815, 100 år före slaget utanför Gotland. Det rådde från slutet av 1815 fred sedan Napoleon för sista gången besegrats. Detta år bildades den heliga alliansen mellan Preussen, Ryssland och Österrike. Det handlade om att

upprätthålla maktbalansen i Europa.

I Sverige blev det också fred, något vi som krigarnation varit ovana vid. Gustav II Adolf och Karl XII med flera hade varit stora krigsherrar. De närmaste årtiondena var det ändå inte fred helt och hållet för flera krig utspelade sig runt om i Europa.

Napoleon i Moskva 1812. Tryckt omkring 1910. Ljustryck. Obegagnat.

Bazelles 1870. De mycket blodiga striderna vid Sedan den 1 september 1870 blev den franske kejsaren Napoleon III:s fall. Resultatet blev att Tyskland uppstod som en militär stormakt. I Frankrike ledde det till bitterhet och en revanschlusta som senare skulle komma att utmynna i första världskriget. Ljustryck. Frankerat 29 maj 1916.

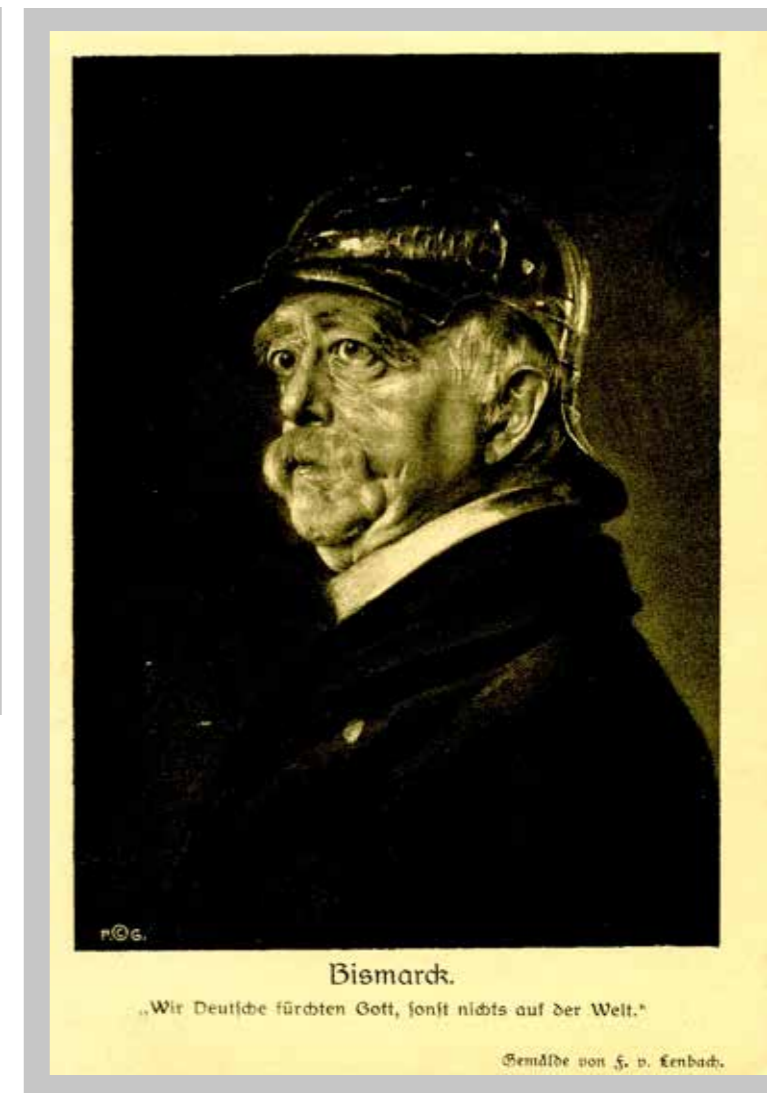

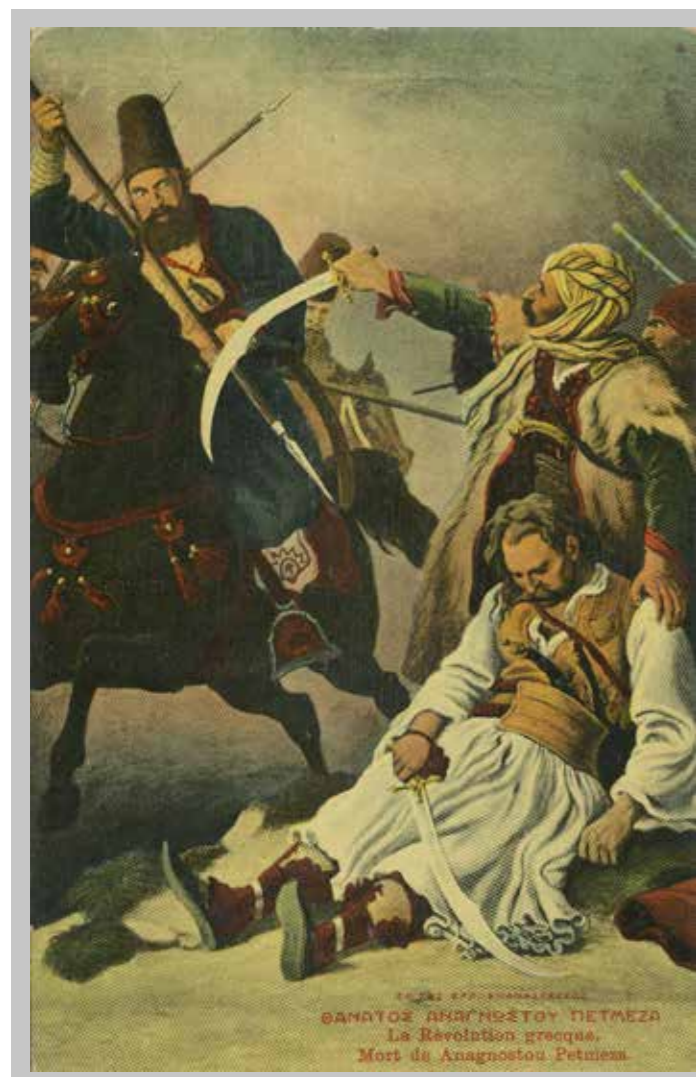
I Italien var det oroligheter. Österrike angrep och den 29 april 1859 kan sägas var en del i födelsen av den italienska staten. Färglitografiskt tryck. Frankerat 1902.

Rysk-japanska kriget 1904–1905. Färglitografiskt tryck. Frankerat 1907.

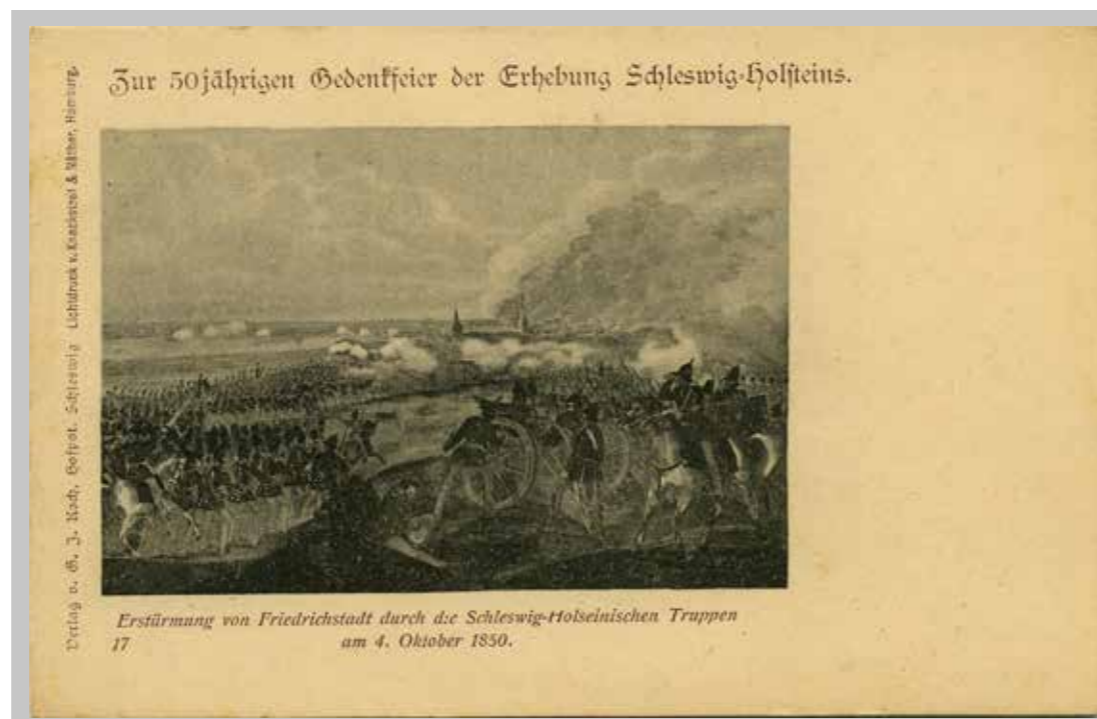
Tysklands rikskansler Otto von Bismarck (1815–1898) efter en målning. Han var Europas mest inflytelserike politiker under den senare delen av 1800-talet. Förlag: Photographischen Gesellschaft, Berlin Charlottenburg kring 1910. Ljustryck. Obegagnat.

Grekiska revolutionen. Denna utkämpades 1821–1829 mellan grekiska upprorsmän och Osmanska riket som då behärskade nuvarande Grekland. Tryckt omkring 1910. Färglitografiskt tryck. Obegagnat.

Maktbalansen blev än mer märkbar efter Tysklands enande 1871. Tyskarna försökte 1873 genom Otto von Bismarck få till en allians med Österrike-Ungern och Ryssland. Detta misslyckades och tyskarna gick i stället sex år senare in i en allians med Österrike-Ungern. 1882 anslöt sig Italien till alliansen som nu kallades trippelalliansen.

1892 undertecknades den fransk-ryska alliansen för att motverka trippelalliansen. 1904 förseglade Storbritannien en pakt med Frankrike, Entente cordiale, och 1907 undertecknade Storbritannien och Ryssland den anglo-ryska konventionen. Ryssland var inblandat i krig med Japan 1904–1905.

Det slesvigska treårskriget 1848–1851 utspelade sig mellan Danmark och tyska separatister i hertigdömena Slesvig och Holstein samt deras tyska bundsförvanter. 1864 blossade striderna upp igen. Kortet gavs ut till 50-årsminnet av striden 1850. Förlag: S.J. Koch. Ljustryck: Knackstedt & Näther, Hamburg. Ljustryck. Obegagnat.

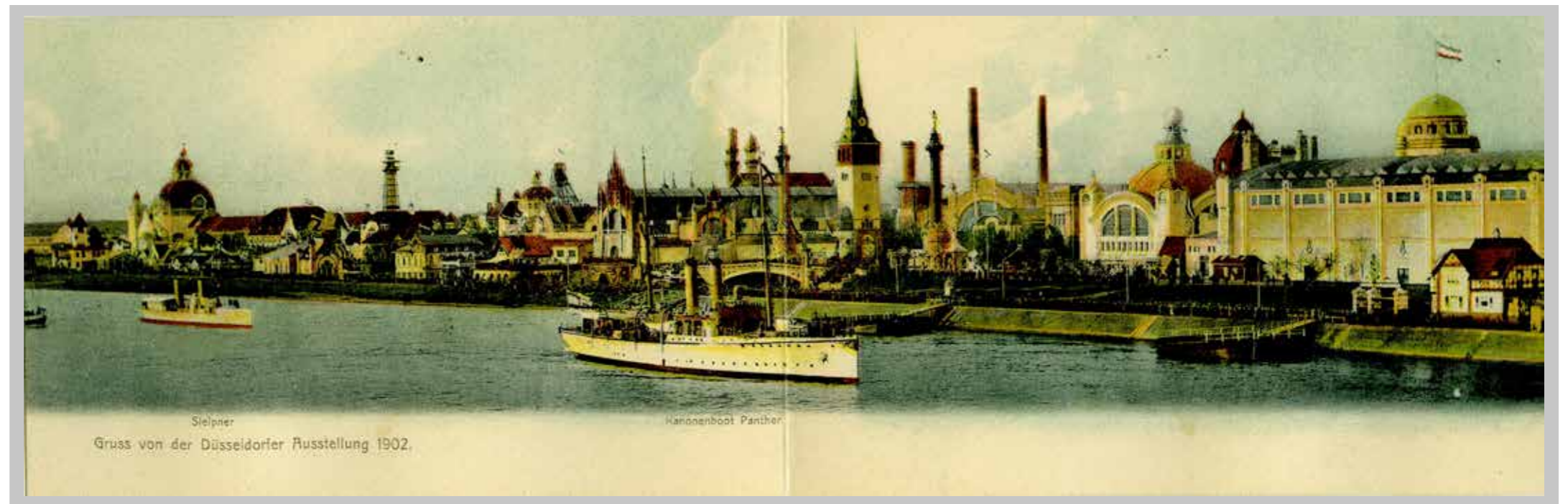

Ankunft der Bayern vor Paris unter Generatl v. Hartmann am 19. September 1870. Tyskarna vid Paris. Ljustryck omkring 1910. Obegagnat.

Russie et Prusse. Skämtkort om lite släktförhållanden och kommande ryskt svar på tal. Färglitografiskt tryck. Ofrankerat kring 1910.

De tyska krigsskeppen Sleipner och Panther vid en utställning i Düsseldorf 1902. Färglitografiskt tryck. Obegagnat.

Kaprustning

Från 1890-talet och framåt pågick en intensiv kaprustning mellan Storbritannien och Tyskland. Det brittiska slagskeppet HMS Dreadnought blev en viktig milstolpe i kampen mellan brittiska och tyska flottan. Tysklands industriella och ekonomiska makt hade vuxit kraftigt efter Tysklands enande 1871. Från mitten av 1890-talet och framåt använde Wilhelm II:s regering denna bas för att satsa betydande

ekonomiska resurser för att bygga upp Kaiserliche Marine, den tyska kejserliga flottan, som grundades av amiral Alfred von Tirpitz som utmanade brittiska Royal Navy om herraväldet över världshaven. För svenskt vidkommande var det nära krig med Norge 1905 i det som slutade med unionsupplösningen. Det blev efter detta en ökad nationalism även hos oss.

SMS München var den femte av sju tyska Bremenklassade kryssare. Hon byggdes 1903 och var en del i kaprustningen i Europa. Ljustryck. Frankering: 1915, fältpost.

Svenska krigsfartyg omkring 1902, ett led i den svenska kaprustningen. Ljustryck. Ofrankerat men skrivet 1906.

Unsere Marine. Den tyska flottan växte i storlek. Tryck: M. Gluckstad & Münden, Hamburg omkring 1908. Ljustryck. Frankerat Wilhelmshafen 1909.

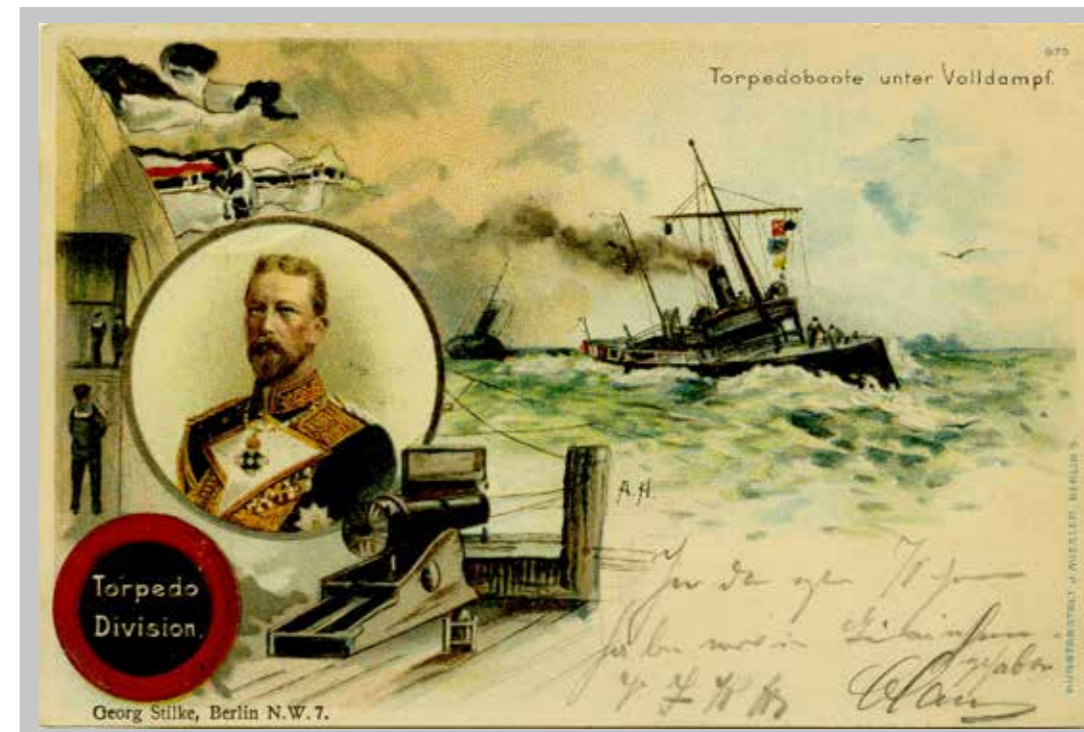

Luftflotte begleitet kriegsschiffe. Tysk luftflotta och krigsbåtar. Ljustryck. Frankerat 1904.

Kiel. Die Flotte in hafen – den tyska flottan i Kiel. Ljustryck. Ofrankerat kring 1915.

När det banbrytande nya slagskeppet HMS Dreadnought sjösattes 1906 utökade den brittiska flottan sitt betydande övertag över sina tyska konkurrenter. Kapp-rustningen mellan Storbritannien och Tyskland spred sig så småningom till resten av Europa där samtliga stormakter lade ner en avsevärd del av sin industriella produktion på att förbereda sig på ett kommande europeiskt storkrig. Mellan 1908–1913 ökades de militära utgifterna för de europeiska stormakterna med 50 procent.

Prins Heinrich von Preussen med säte i slottet i Kiel var befälhavare för den tyska krigsflottan i Östersjön. Kolorerat ljustryck. Frankerat 1900.

Undervattensbåten kom att bli betydelsefull under första världskriget. Fransmännen hade också ubåtar. Svenska marinen införskaffade 1904 sin första ubåt, HMS Hajen. Ljustryck. Kortet är skrivet 1903 men ofrankerat.

H.M.S. Dreadnought. Slagskeppet hade så stort genomslag när hon lanserades 1906 att slagskepp som byggdes efter henne kallades för just dreadnoughts. Tryck i Tyskland kring 1910. Kolorerat ljustryck. Obegagnat.

Marine Française 141 – Tourelle avant d'un cuirassé. Franska flottans slagskepp 141 – främre tornet. Ljustryck. Frankerat 1909.

Rencontre amical de l'armée serbe et monténégrine – Serber och montenegriner i Balkankriget 1912. Tryck: D. K. & CO, Prag. Färglitografiskt tryck. Obegagnat.

La guerre balkanique 1912 – Balkankriget. Förlag: P. Voukoitch & Co., Podgoritza. Ljustryck. Obegagnat.

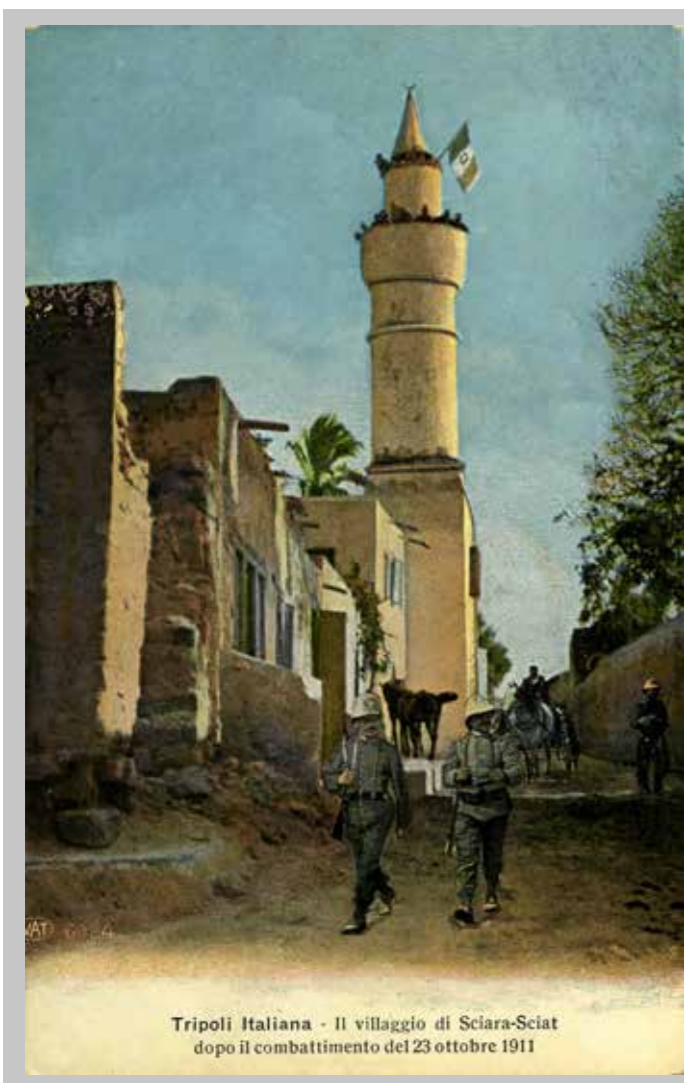
Krig 1911–1913

Italiensk-turkiska kriget ägde rum 1911–1912. År 1912 och 1913 utkämpades Första Balkankriget mellan Balkanföbundet och det splittrade osmanska riket. Det resulterade i Londonfördraget, som ytterligare krympte det osmanska imperiet genom skapandet av en självständig albansk stat medan det territoriella innehavet av Bulgarien, Serbien, Montenegro och Grekland utvidgades.

När Bulgarien attackerade både Serbien och Grekland den 16 juni 1913 förlorade man det mesta av Makedonien till Serbien och Grekland och södra Dobrudzja till Rumänien i det 33 dygn långa Andra Balkankriget som ytterligare destabiliserade regionen. Första världskriget var nära. Europa var en krutdurk och den skulle brisera.

Politisk satir 1913 med anknytning till kriget Serbien-Bulgarien. Kortet är handmålat. Frankerat 1913.

Tripoli Italiana – Il villaggio di Sciara-Sciat dop il combattimento del 23 oktober 1911 – slaget vid Sciara-Sciat. Färglitografiskt tryck. Obegagnat.

Les troupes turques de Zeki Pacha – Serber och turkar i krig i oktober 1912. Färglitografiskt tryck. Frankerat Österrike 1913.

Koumanovo: Le camp de L'armée Serbe devant Koumanovo – Serbisk förläggning under Balkankriget 1912. Ljustryck. Obegagnat.

Winston Churchill var engelsk marinminister. Tryckt omkring 1914. Ljustryck. Obegagnat.

Kronprinsparet från Österrike mördades den 28 juni 1914 och det brukar betecknas som starten på första världskriget. Ljustryck. Obegagnat omkring 1910.

Skotten som startade första världskriget avlossades i Serbien och det blev krig även i detta land. Tryck: Bauer Marchet Dijon. Ljustryck. Frankerat: 1915.

1:a världskriget inleds med skotten i Sarajevo

Skotten i Sarajevo avlossades den 28 juni 1914. Med skotten dödade Gavrilo Princip – som var medlem i Unga Bosnien – ärkehertigen och kronprinsen Franz Ferdinand av Österrike och hans hustru Sophie von Chotek. Händelsen utlöste den så kallade svarta

veckan, vilket några veckor senare utmynnade i inledningen av första världskriget. Nu mobiliserade närmast hela Europa, så även Sverige även om vi slapp krigets fasa innanför våra gränser.

Svensk militär var redo för kriget som här på Gotland. Äkta foto. Frankerat 1909 till Frankrike.

Mobilisering i Skillingaryd 1914. Äkta foto: Obegagnat.

Tyskland förlitade sig på luftskeppen och Gud men det räckte inte till. Kortet är skickat från Tyskland den 19 juli 1915, 17 dagar efter att Albatross blev beskuten. Mottagare av denna "feldpost" är en av Albatross besättningsmän på Gotland. Färglitografiskt tryck.

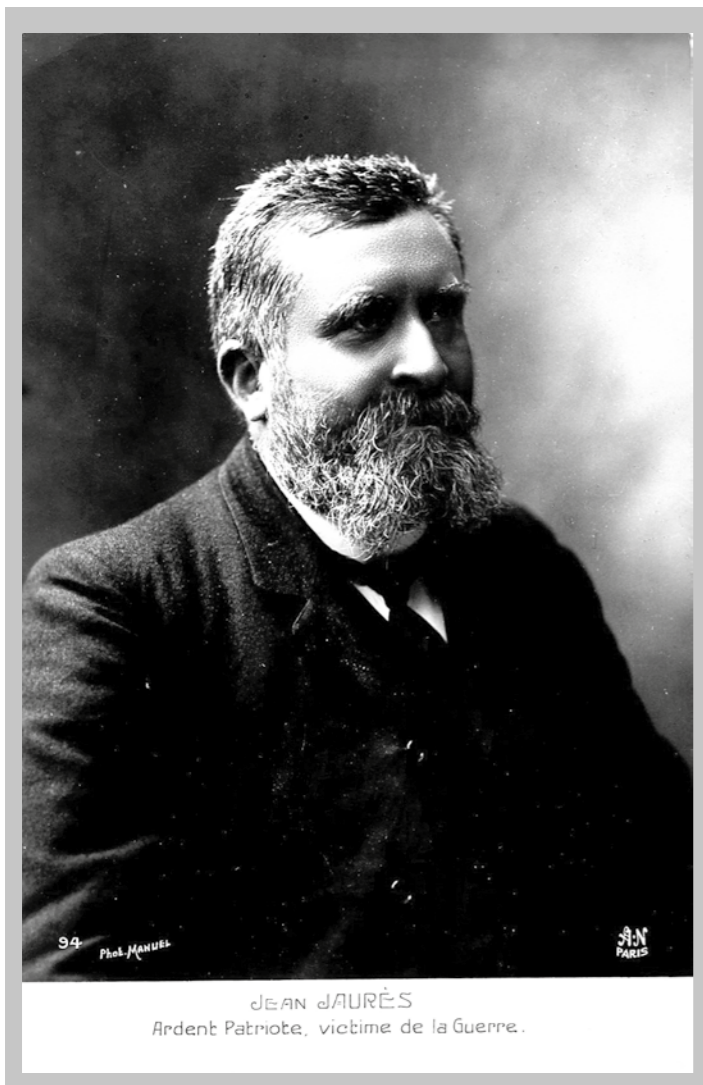
Flaggkort med krigsförande länderna i mitten. Senare anslöt sig flera av de andra till första världskriget. Ofrankerat 1914. Färglitografiskt tryck. Ofrankerat 1914.

Trippelententen bestod av Storbritannien, Frankrike och Ryssland. Ljustryck. Frankerat 1914.

Louis av Battenberg var befälhavare för den brittiska flottan. Hans bakgrund som tysk prins ledde till att han tvingades avgå när första världskriget bröt ut. De antityska känslorna var rådande. Ljustryck. Frankerat 1908.

Jean Jaurès var en fransk politiker och antimilitarist som mördades den 31 juli 1914. Ljustryck omkring 1914.

Propagandakort. De allierade mot "barbarerna". Färglitografiskt tryck. Skrivet 14/7 1916.

Kriget var igång och miljontals soldater och civila fick släppa till livet 1914–1918. Det blev revolution i Ryssland 1917 och nationalismen fortsatte att frodas. Tyskland brandskattades hårt och det blev en av flera orsaker till en grogrund för ett nytt stort krig.

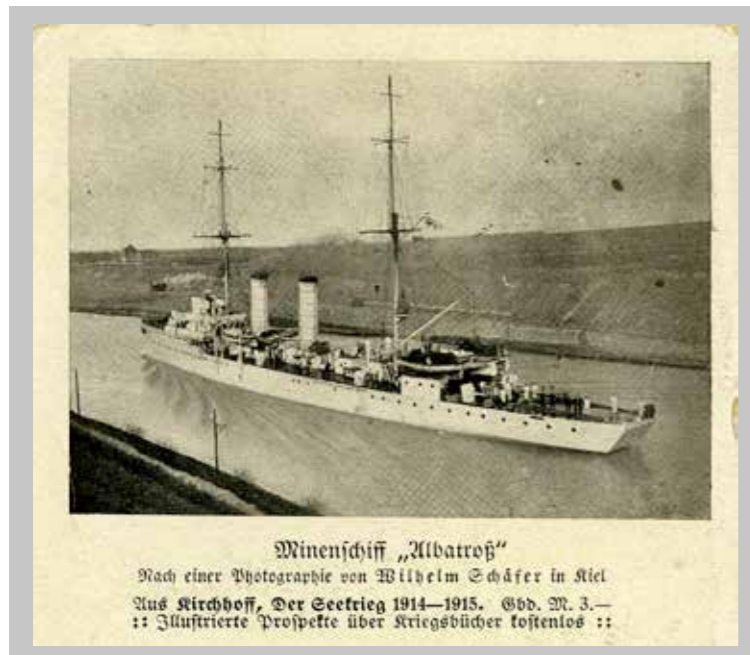
Slaget vid Antwerpen kring årsskiftet 1914–1915 med engelska och tyska soldater. Ljustryck 1915.

3. Båten Albatross

Minkryssaren SMS Albatross byggdes hösten 1907 vid Weservervet i Bremen och sjösattes den 13 oktober. Båten var 96 meter lång, 11 meter bred och fullt lastad vägde hon 2.506 ton.

Besättningen uppgick till cirka 240 man. Bestyckning var inte så stor: 8 x 8,8 cm SKL/45-pjäser. Hon hade 200 minor att kunna lägga ut och maxfarten var 20 knop.

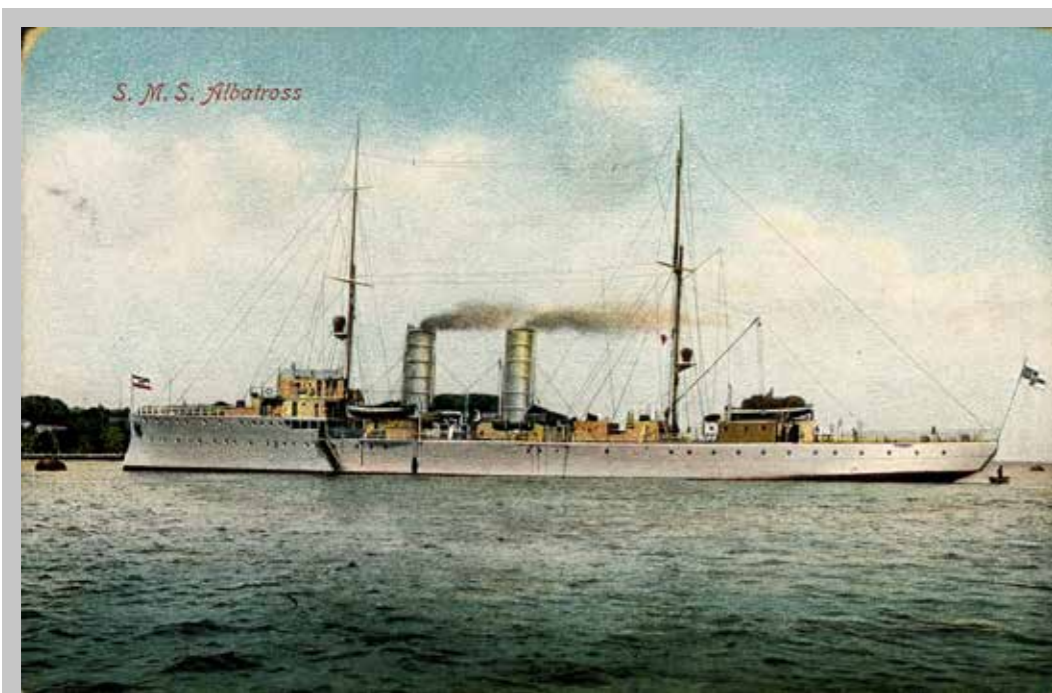
Albatross var en del i upp rustningen inför det krig som komma skulle. Europa skulle snart stå i brand, så också Albatross. Fältpost. Ljustryck. Frankerat 1916.

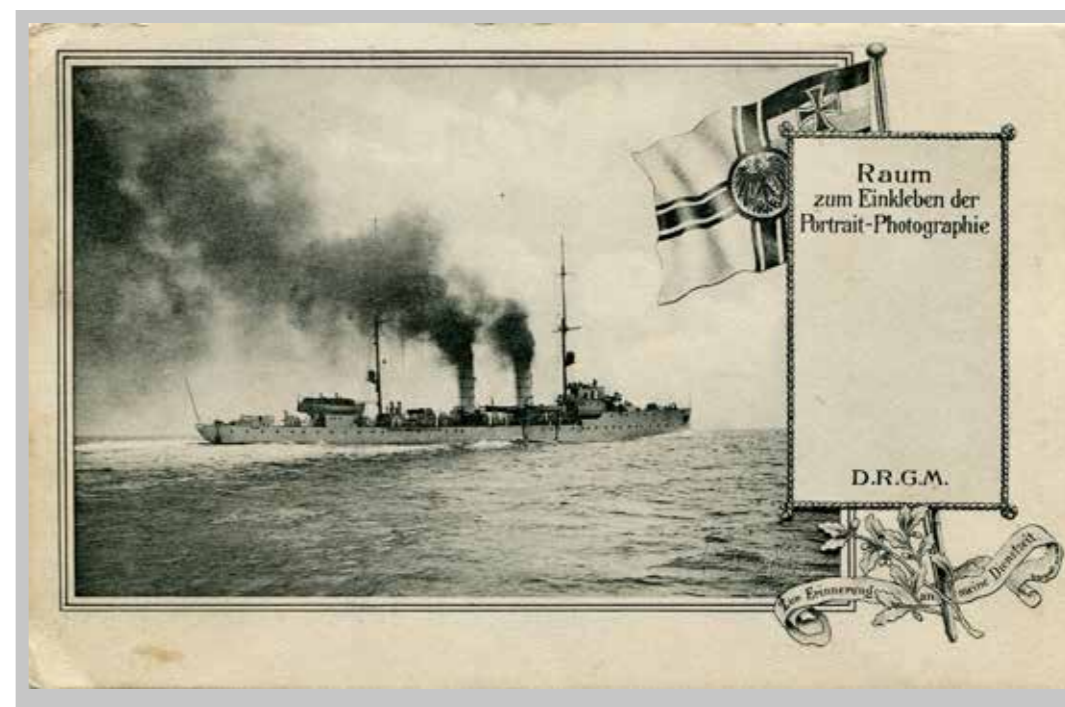
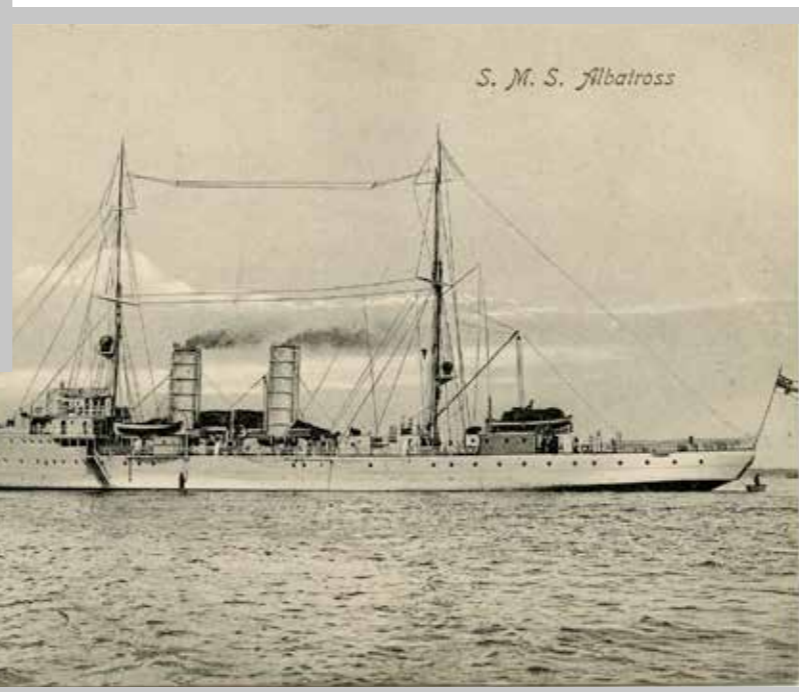
Gruss aus Bremen. Akt. Oer. Weser-Bremen. Weservervet i Bremen där Albatross byggdes. Förlag: F. Belsmeyer 1918. Färglitografiskt tryck. Obegagnat.

Emden-Kreuzer Albatross Mole von Emden passierend. Albatross i Emden, som är en hamn vid Nordsjön. Kortet är plundrat på frimärket. Färglitografiskt tryck. Frankerat 1913.

Ett tyskt kort producerat redan 1908, året då Albatross kom till sjöss. Det i färg var mycket ovanligare, ofta kostade det dubbla priset mot ett i svartvitt. Färglitografiskt tryck. Obegagnat.

S.M.S: Albatross eller systerfartyget Nautilus. Förlag: Atelier Fr, Kleppmann, Wilhelmshaven. Ljustryck. Ofrankerat omkring 1910.

S.M.S: Albatross. Förlag: Gebr. Lempe, Kiel, 1908. Ljustryck. Obegagnat.

Livet på båten Albatross hade nog både ljusa och mörka sidor för besättningsmännen. Det var oerhört trångt om utrymmet och det var stora umbäranden när man var ute till havs. Samtidigt fanns det en stor kamratskap när man levde så nära varandra.

Av brev och vykort från besättningsmän på Albatross och andra båtar förstår man att trivseln var god men man längtade alltid hem till nära och kära. För Albatross hann det dock inte bli så lång tid i krigsoperationer.

Albatrossare. 16 besättningsmän ses på kortet.
Foto: E. Vogt, Photogr. Atelier, Cuxhaven. Ljustryck. Stämpel Cuxhaven 1909.

Neufahrwasser - Westerplatte. Flottenbesuch. Om det är Albatross eller systerfartyget Nautilus vid kajen är inte lätt att avgöra. Neufahrwasser ligger numera i Polen.
Förlag: William Stobbies, Neufahrwasser. 4250. Ljustryck. Stämpel: Neufahrwasser 1908.

Ombord på Albatross.
Foto: Otto Plath, Cuxhaven. Ljustryck. Obegagnat.

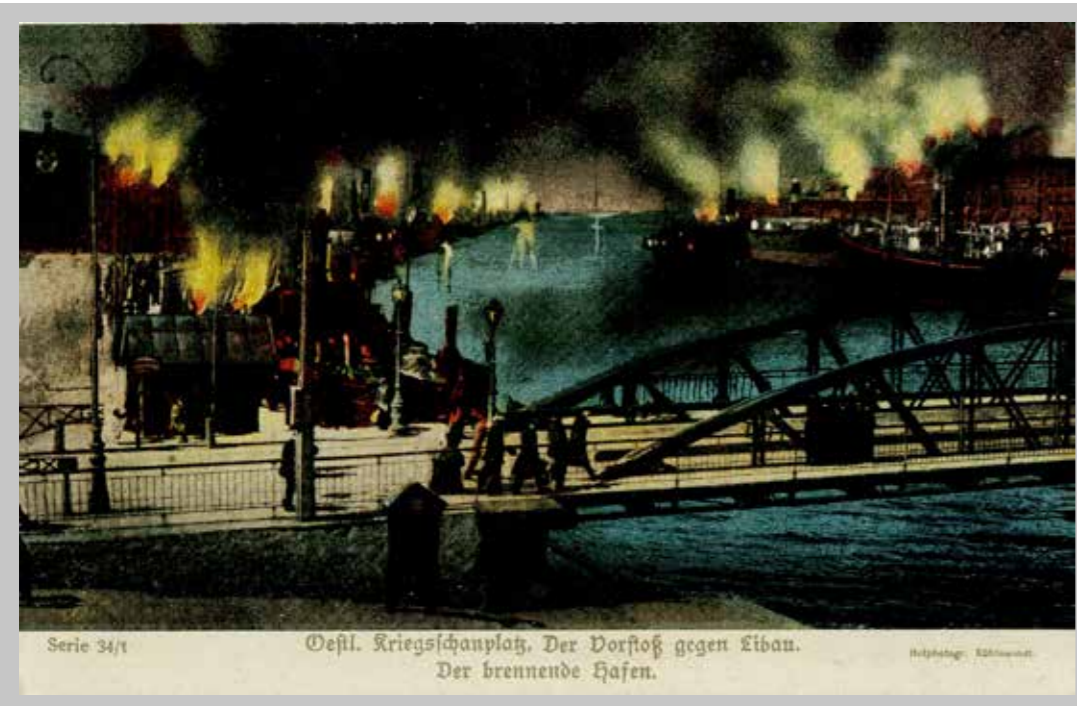

14 Albatrossare, kanske i en ateljé. Foto: Emil Vogt, Cuxhaven. Hermann Edsche från Hamburg skrev kortet men det är inte daterat eller postbehandlat. Ljustryck.

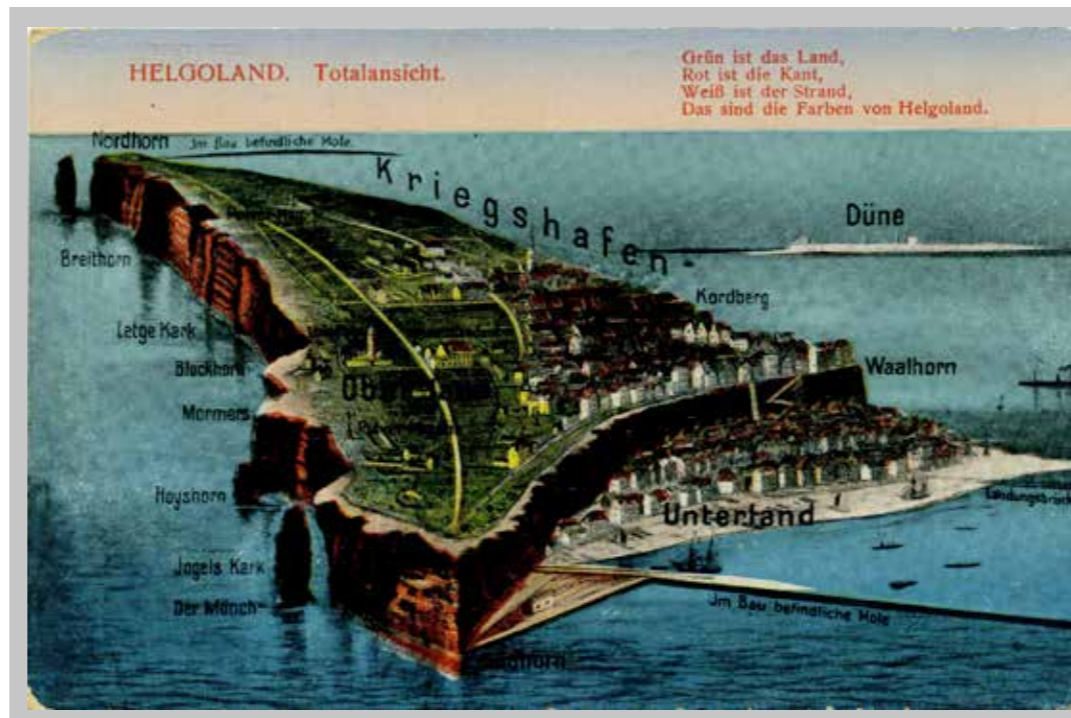

30 Albatrossare ombord på skeppet. Foto: Emil Vogt, Cuxhaven. Ernst Krummheim från Nordhausen skrev kortet men det är inte daterat eller postbehandlat. Ljustryck.

Tyskarna satte östersjöstaden Libau i Lettland brand. Det var den 7 maj 1915 som staden intogs. Foto: Kühlewindt 1915. Färglitografiskt tryck. Obegagnat.

Helgoland. Den 9 september 1914 satte Albatross tillsammans med båtarna Nautilus, Prins Adalbert, Roon, Kolberg och Stralsund upp en defensiv barriär på Helgoland. Färglitografiskt tryck. Frankerat 30 juli 1914 ombord på båten Königin Luise. Denna båt sänktes av britterna en vecka senare, den 5 augusti 1914.

Albatross utförde sitt första uppdrag under kriget genom att i början av augusti 1914 lägga 180 minor vid ön Sylt. Den 25 augusti var det dags för nästa uppdrag: att lägga 200 minor vid South Shields nära Newcastle vid den engelska ostkusten.

Efter ett antal minutläggningar under hösten 1914, bland annat tillsammans med systerfartyget Nautilus, anlöpte Albatross på julaftonen Cuxhafen. Uppdragen i Nordsjön var avslutade. Våren 1915 utrustades Albatross för nya uppdrag och nu i Östersjön.

Vid de två första uppdragen i mitten av juni 1915 lade Albatross ut 225 respektive 320 minor i Finska vikens västligaste del.

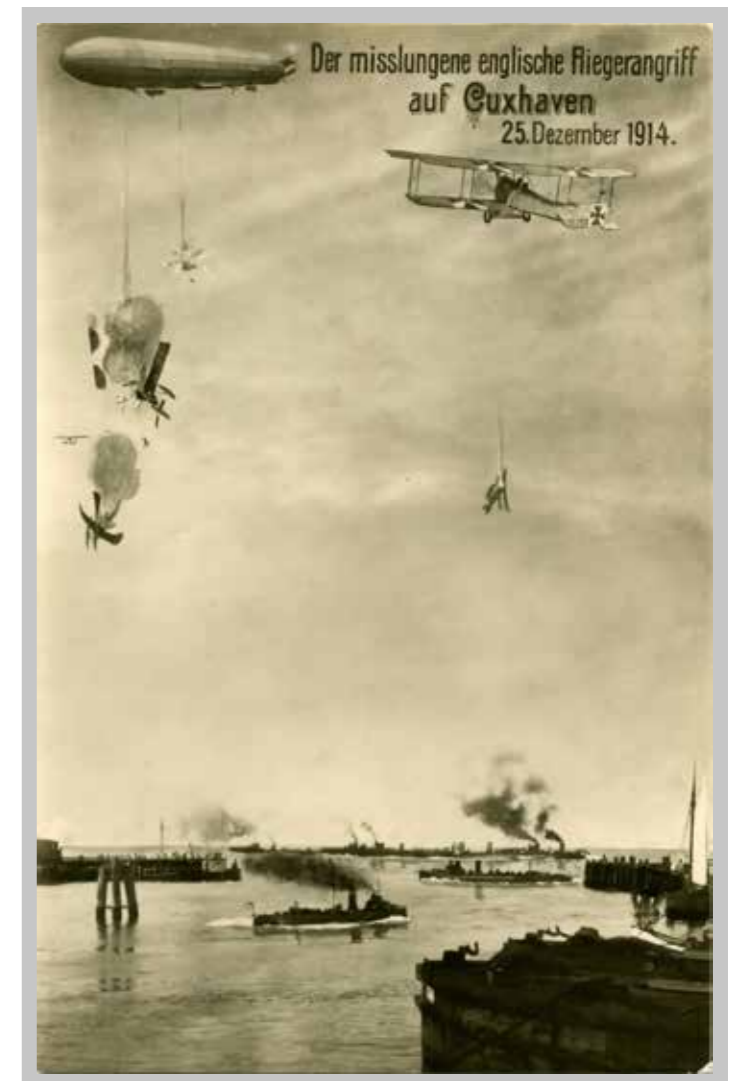
Albatross och Roon samt fem torpedbåtar lämnade Danzig strax efter midnatt den 1 juli 1915 och stävade nordvärt för att förenas med de lätta kryssarna Augsburg och Lübeck samt ytterligare två torpedbåtar som kom från Libau.

South Shields. Albatross lade i augusti 1914 ut minor utanför South Shields i England. Tryckt omkring 1910. Okänt förlag. Färglitografiskt tryck. Obegagnat.

Insel Sylt – ön Sylt där Albatross lade ut minor. Förlag: Mohr & Dutzauer, Leipzig. Färglitografiskt tryck. Frankerat 1906.

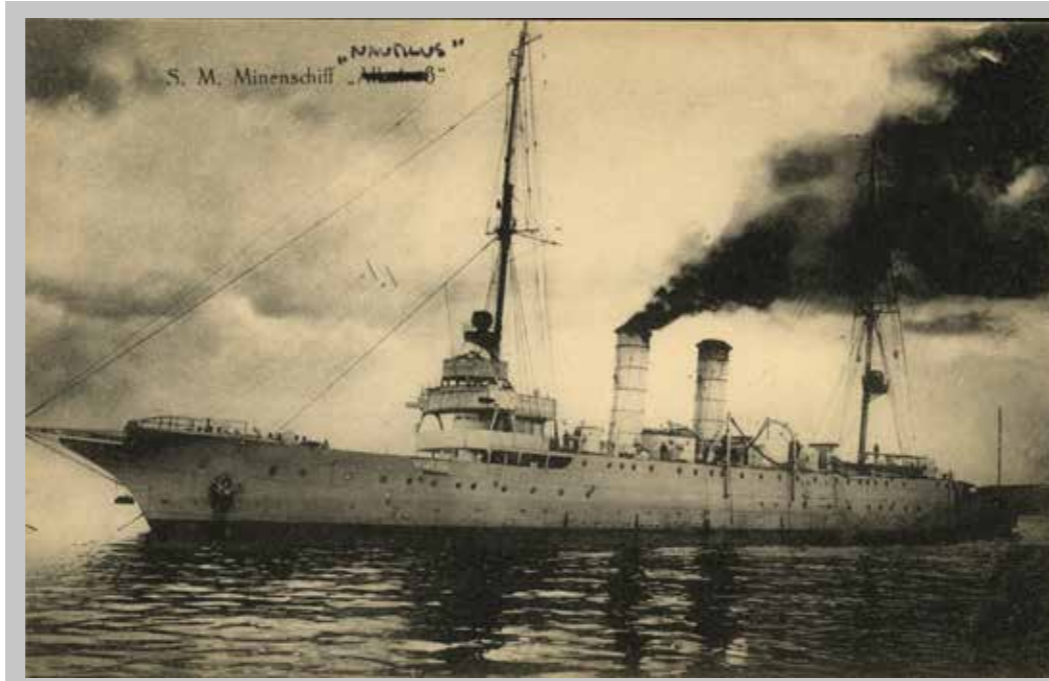
Der misslungene englische Fliegerangriff auf Cuxhaven 25. Dezember 1914 – det misslyckade engelska flygangreppet mot Cuxhaven. Efter sina uppdrag anlöpte Albatross julaftonen 1914 Cuxhaven vid Nordsjöns kust. Ljustryck. Obegagnat.

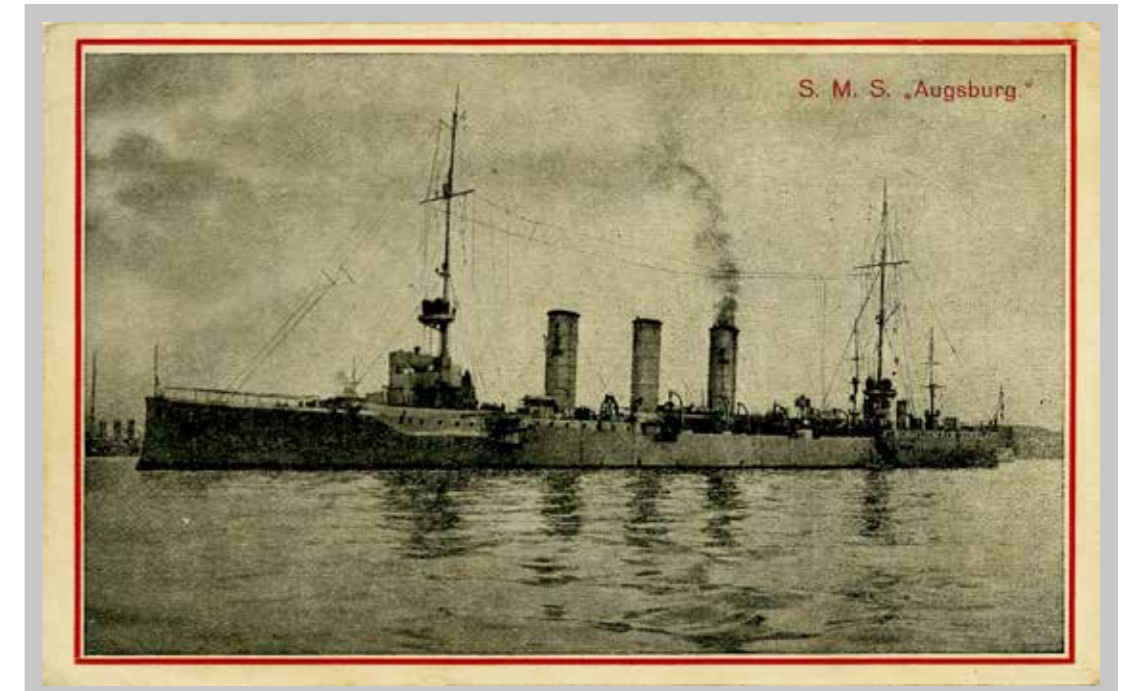
4. Slaget utanför Gotlands kust 1915

Tyska krigsfartygen

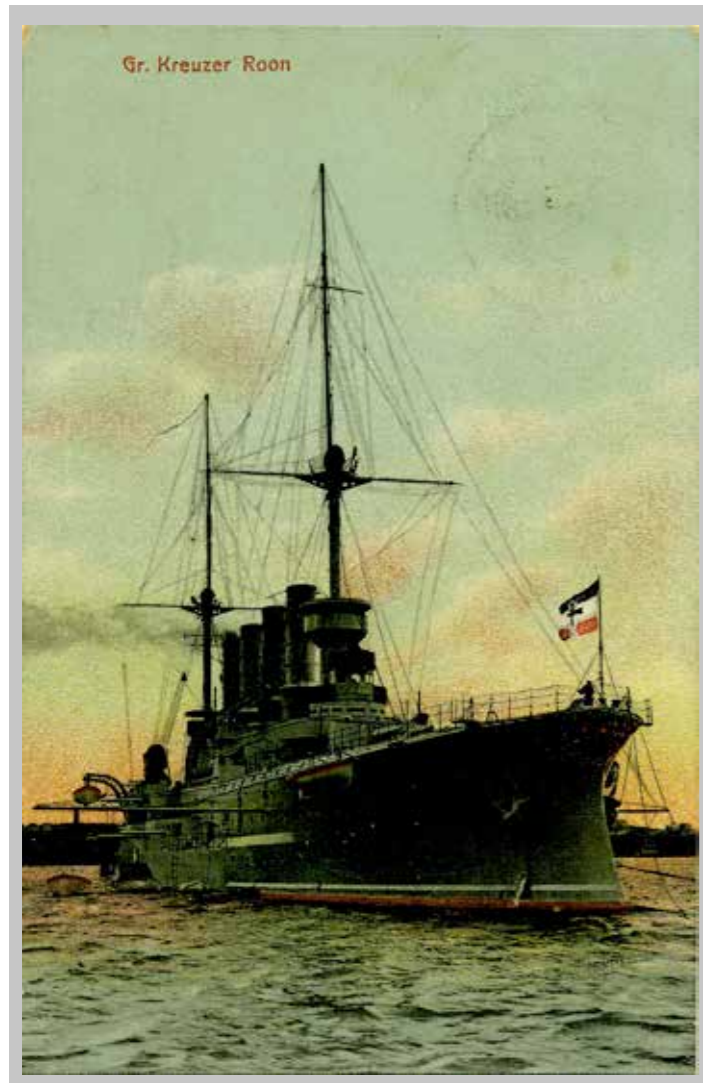
Tre tyska båtar assisterade Albatross i Östersjön strax före mötet med ryssarna: Augsburg, Lübeck och Roon. Nautilus hade tidigare varit med vid uppdrag med Albatross men befann sig nu i Nordsjön. SMS Magdeburg hade sänkts redan sommaren 1914 men hade ändå del i slaget... Tyska officerare hade vid förhör sagt att hemliga handlingar på Magdeburg hade förstörts. Nu var detta inte fallet utan ryssarna hade de viktiga handlingar som gjorde att man hade tillgång till den tyska krypterade radiotrafiken. Med detta kunde ryssarna "lyssna" på vad Albatross och de andra tyska fartygen hade för planer.

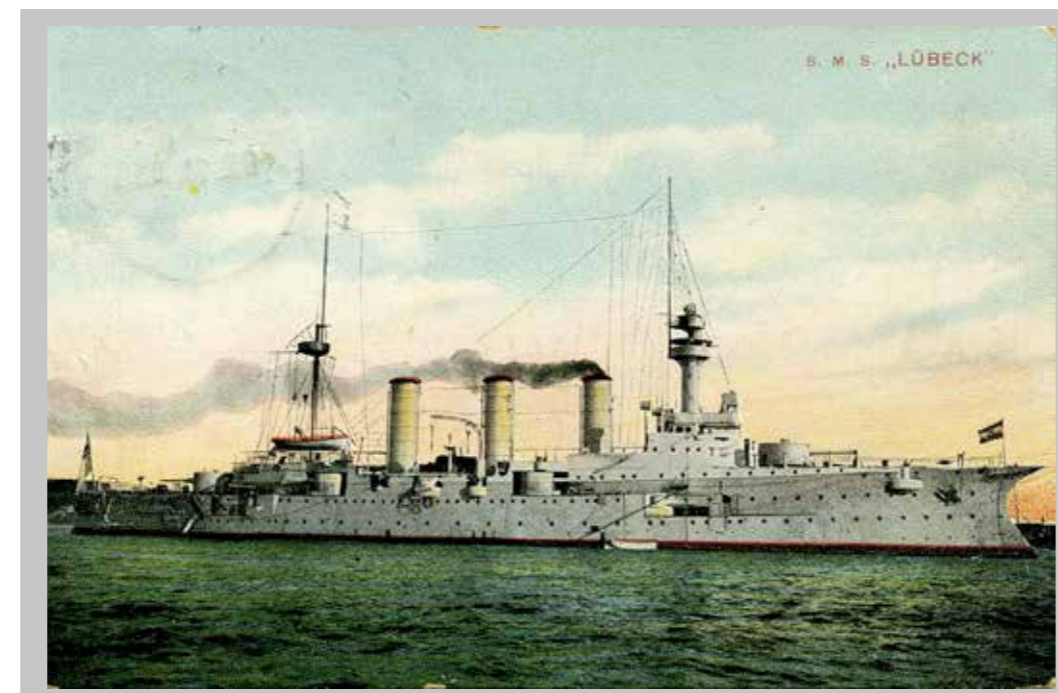
Nautilus var ett systerfartyg till Albatross och här förväxlad då texten Albatross strukits över till förmån för Nautilus. Nautilus var 98,2 meter mot 100,7 för Albatross. Bredden var 11,2 mot 11,5. Ljustryck. Förlag: M. Dieterle, Kiel. Obegagnat.

S.M.S. Augsburg. Båten byggdes 1909 och var ett skepp i så kallad Kolberg-klass i vilken även ingick Kolberg, Mainz och Köln. Augsburg byggdes 1909 och skrotades 1922. Augsburg var en av kryssarna som var med vid den ryska beskjutningen av Albatross. Tryck: Phot. -Verlagsanstalt Ernst Crull jr, Kiel. Ljustryck. Daterat 15 mars 1907 och noteringen Feldpostkarte. Stämpel: Marine Feldpost utan datum.

Gr Kreuzer Roon – kryssaren Roon. SMS Roon var den ledande pansarkryssaren i den kejsrerliga tyska marinen. Båten byggdes 1902. Tryck: Rex 5. Hedicrom. Färglitografiskt tryck. Frankerat 1911.

S.M.S. Lübeck. Kryssaren var också inblandad vid sjöstriden utanför Gotland den 2 juli 1915. Hon var ett skepp i Bremen-klass. I denna ingick även, SMS Hamburg, SMS Berlin, SMS München, Leipzig och Danzig. Okänt förlag. Färglitografiskt tryck. Frankerat 1912.

Magdeburg ingick i Magdeburg-klass. Övrig i denna var Breslau, Strassburg och Stralsund. I augusti 1914 var Magdeburg på uppdrag att lägga ut minor. Hon gick på grund och förstördes av ryska kryssare. Okänt förlag. Ljustryck. Stämpel Wilhelmshafen 22/12 1914. Feldpostkarte.

Ryska krigsfartygen

Den tyska marina överlägsenheten i Östersjön gjorde att den ryska flottans insatser framför allt var defensiva. Rysarna hade erfarenhet av sjöslag åren före första världskriget då man var i krig med Japan 1904–1905.

Ryssarnas brigad inför attacken på Albatross bestod av kryssarna Admiral Makarow, Bajan, Bogatyr, Oleg och Rurik. Befälhavare var konteramiral Bachireff. Dessutom ingick i operationen den lätta kryssaren Nowik och en jagarflottilj. Jagarna förutom Nowik kom aldrig fram till de andra båtarna. Det var dimman som ställde till problem.

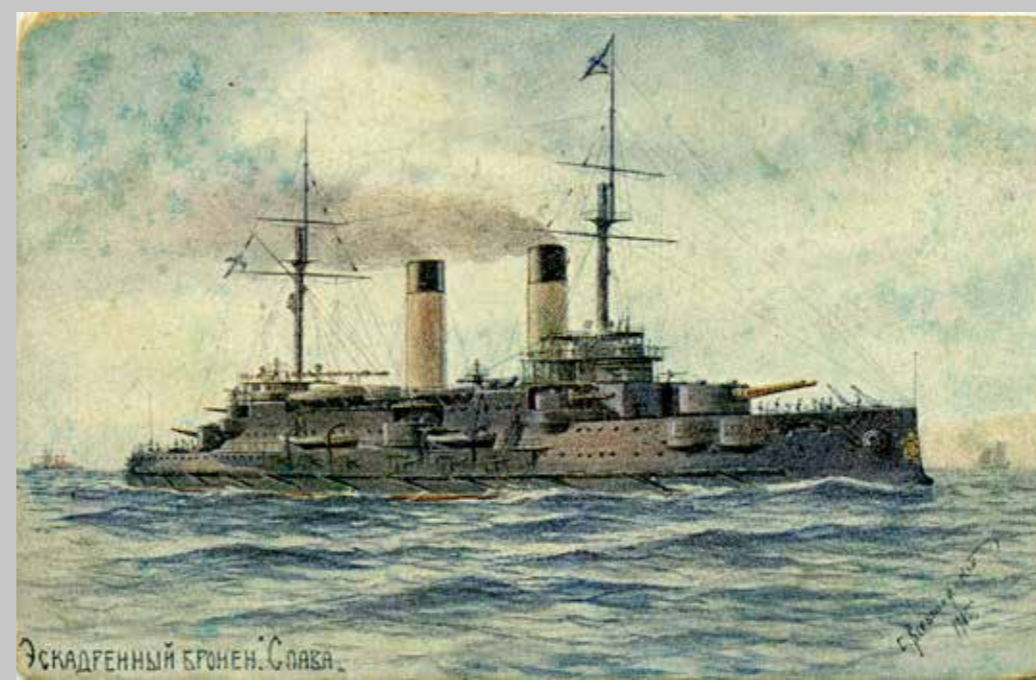
Ryssarna var redo att ta upp kampen mot Albatross.

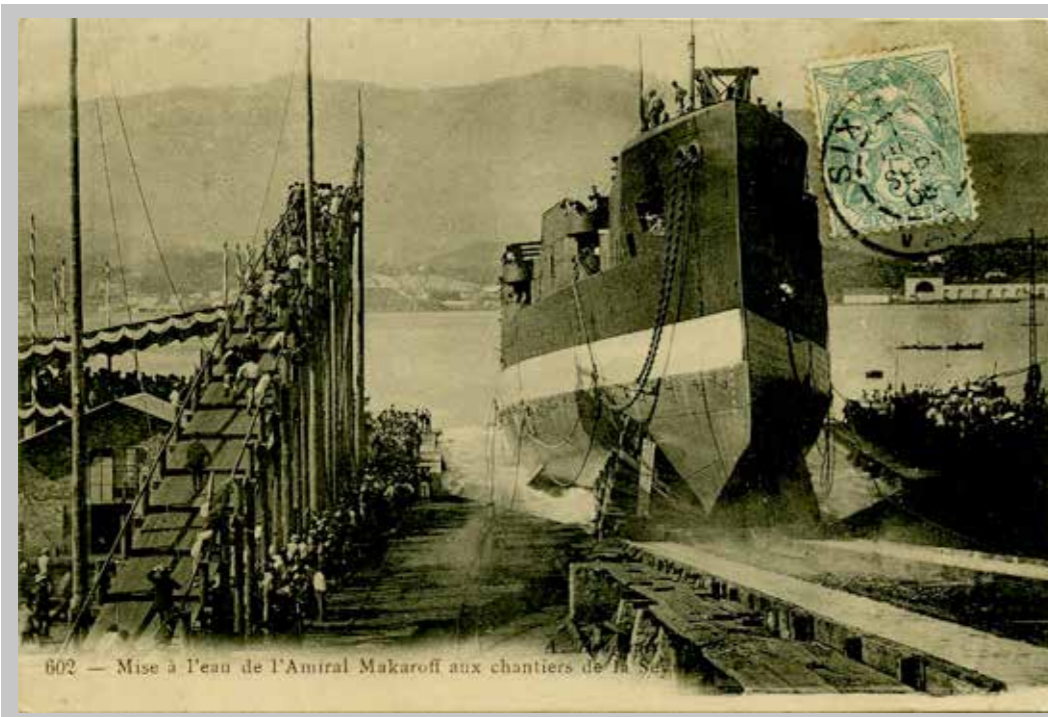
Bayan var en rysk kryssare som bland annat var med i sjöstrider mot Japan. Ljustryck. Ofrankerat kring 1904.

Oleg byggdes 1901–1903 i S:t Petersburg och torpederades av brittiska krigsfartyg 1919. Det här skedde i Kronstadt inte långt från S:t Petersburg. Oleg ingick i det rysk-japanska kriget 1904–1905 och var på en rad uppdrag under första världskriget. Oleg var en av de ryska båtar som var med vid attacken mot Albatross. Pansarkryssarna Bogatyr och Oleg fortsatte beskjutningen av Albatross på neutralt, svenskt vatten. Det skedde även under passagen genom sundet mellan Östergarnsholm - Kuppen. Okänt förlag. Ljustryck. Obegagnat.

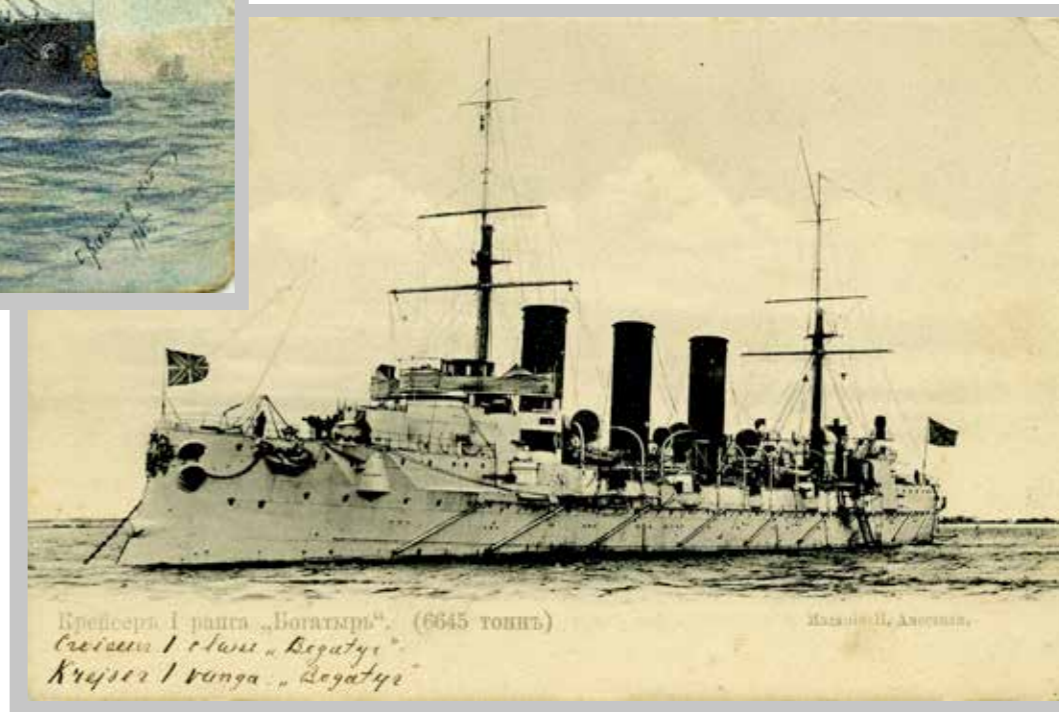

Slava var ett av de ryska slagskepp som indirekt var inblandad i striden. Hon och Tsesarevitj ingick i vaktstyrkan. Här fanns även sjunde antitorpeddivisionen med Bditelnij, Bojevoj, Burnij, Inzjener-mechanik Dimitriev, Inzjener-mechanik Zverev, Vnimatelnij, Vnuschitelnij och Vynoslivij. Slava ingick i den så kallades Borodinoklassen och byggdes i St Petersburg. Hon var helt klar för strid 1905. Det var dock för sent för att kunna användas i kriget med Japan. Slava blev känt långt senare när ryssarna på 1960-talet utvecklade robotkryssare som i väst kom att gå under benämningen slavaklass. Kortet är från en målning från 1905. Färglitografiskt tryck. Obegagnat.

Mise à l'eau de l'Amiral Makaroff aux chantiers – sjösättningen av båten. Admiral Makarov var den andra av de fyra pansarkryssarna i Bayanklassen. Hon byggdes för den kejsarliga ryska flottan 1906 i Frankrike. Före kriget tjänstgjorde hon i Medelhavet men när första världskriget utbröt kom hon att användas i Östersjön. Kryssaren var inblandad i flera strider med tyskarna, bland annat vid attacken mot Albatross. Ljustryck. Frankerat i Frankrike 1908.

Bogatyr. Skeppet togs i bruk 1902 och var en av ryssarnas mest viktiga kryssare under såväl kriget med Japan som under första världskriget. Ljustryck kring 1903 av Otto Leder, Ansichtskarten Manufaktur, Meissen I, Sa. Ljustryck. Skrivet men ofrankerat.

Slaget utanför Gotland

När sekonden på Albatross, korvettkapitän Karl Bühler, kring halv sju på morgonen tittade över horisonten med kikare såg han akterut på babords sida något. Innan han tänkt klart slog en salva ned ett par hundra meter från båten. Han skrek: Vad är det för en apa som skjuter på oss?

Karl Bühler slog larm. Sjöstriden var inledd.

Nu blev det inte så mycket till strid. För Albatross handlade det om att fly och så småningom såg man land. Ryssarna närmade sig hela tiden och Albatross träffades gång på gång.

Svenskt vatten, men ryssarna fortsatte att sikta på den skadskjutna Albatross.

Den tyska båten hade under sjöstriden träffats av tolv 21 cm granater, nio 15 cm granater och fyra granater av mindre kaliber.

27 man på Albatross miste livet och 51 var skadade.

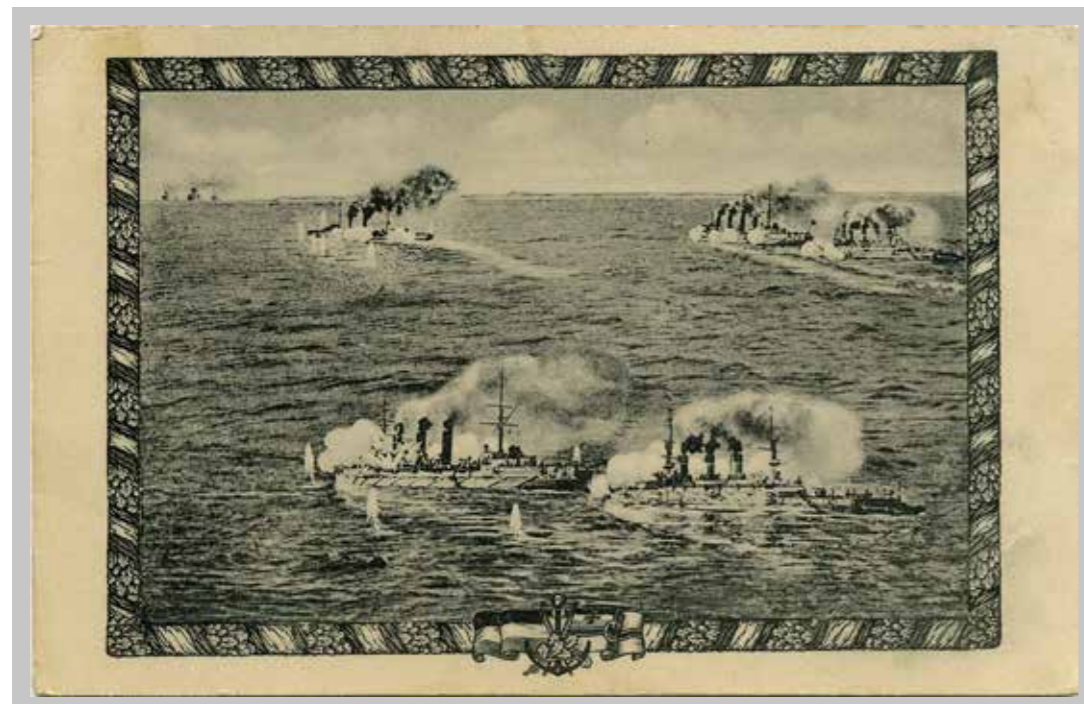
På land inleddes nu en febril aktivitet för att undsätta besättningen på Albatross.

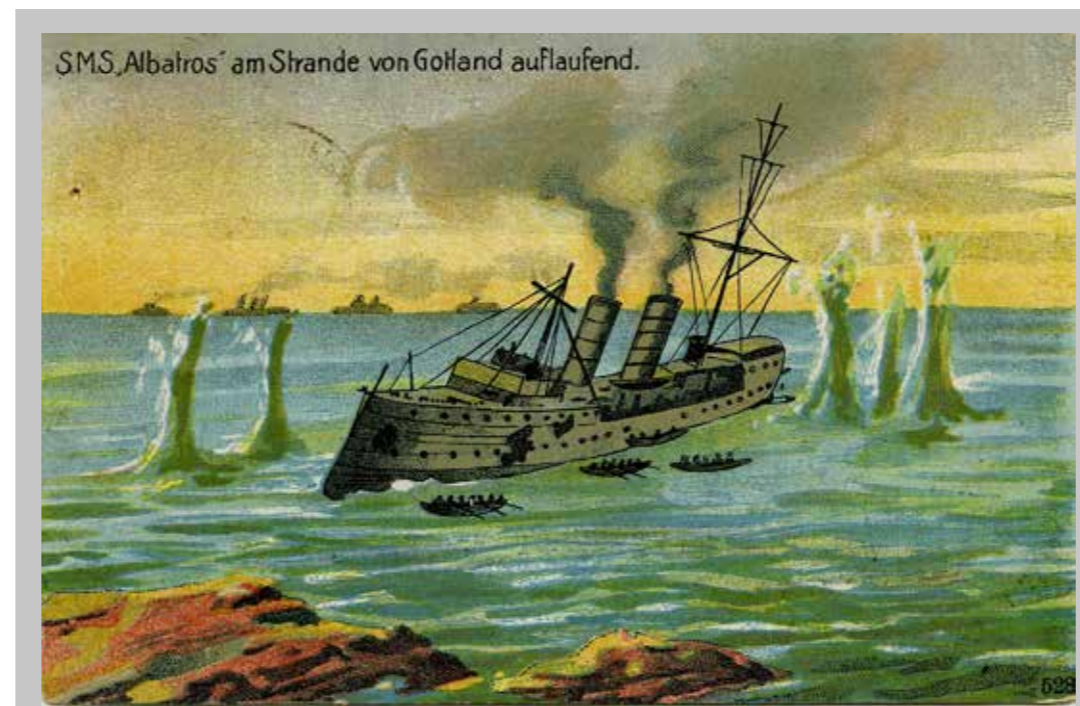
S.M.S. Albatross im Kampf mit vier russischen Panzerkreuzern nach einer Handzeichnung einer Beteiligten – Albatross i kamp med ryska pansarkryssare – efter en teckning. Klockan 07.45 kom Albatross in på svenskt vatten och det var mycket bekymmersamt. Det var bara en tidsfråga hur länge skeppet skulle hålla sig flytande. Trots att Albatross nu var på svenskt farvatten fortsatte ryssarna beskjutningen. Ljustryck. Obegagnat.

Kyllej. Gotland. Lotsarna i Kyllej, Herrvik och Slite kunde genom kikare följa krigsfartygen och striden. Ljustryck. Foto: A. Berglund, Lidingön-Bredvik kring 1910. Ljustryck. Obegagnat.

S.M.S. Albatross im Kampf mit vier Panzerkreuzern – Albatross i kamp med fyra ryska pansarkryssare. Det finns inga foton över själva slaget utan det handlar om teckningar eller målningar. Tryck eller förlag: Kubitz, Wisby. Det är inte känt att det fanns någon Kubitz i Visby. Däremot hette en av de tyska matroserna Kurt Kubitz. Han var född 1893 och var i det civila slaktare. Ljustryck. Obegagnat.

SMS Albatros am Strande von Gotland auflaufend. Tre livbåtar syns och på en målning kan man förändra verkligheten eller så kände konstnären inte till det faktum att endast en av livbåtarna på Albatross var användbar efter sjöslaget. Däremot assisterade svenska fiskebåtar och de tog iland besättningsmännen. Tryck: BKH. Poststämpel: 1916 KD Feldpostexp och S.B. Int. Regt 361, 11 Komp. Färglitografiskt tryck.

Das Deutsche Minenschiff Albatross im Gefecht mit 4 russischen Panzerkreuzern bei der Insel Gotland am 2 Juli 1915. Ljustryck: Med tillåtelse av tidningen Illustrierten Zeitung, Leipzig. Obegagnat.

5. Besättningsmän räddas

2 juli 1915. Ilandförda effekter. I båten med fyra personer kan man se tre Albatrossare. Fotografen Karl Johan August Gardsten från Visby var tidigt på plats och förevigade händelserna denna första julifredag.

Foto: Gardsten, Visby – instansat ned till vänster. Äkta foto. Obegagnat.

Albatross står hårt på grund vid Östergarn den 2 juli 1915. Ryssarna har försvunnit. Kvar finns närmare 30 döda tyska besättningsmän och överlevande. Det var ingen direkt räddningsaktion, men en del gotlänningar hjälpte till att få manskap och tillhörigheter i land.

Innan tyskarna lämnade båten höll fartygschefen kapten West under en kort ceremoni ett kort tal till besättningen. Han utbringade ett leve och flaggan halades.

Foto: Bruzelius, Visby, 1915. Tryckt 1916 enligt text på baksidan. Äkta foto.

På stranden. Det var en sorgens dag för besättningen på Albatross men man fick lite tröst och hjälp av lokalbefolkningen. Foto: Bruzelius, Wisby. Äkta foto. Obegagnat.

Ombord på Albatross och vid strandningsplatsen Svarthäll försökte man så snabbt man kunde få iland och ta hand om de sårade. Albatross hade gått på grund klockan 08.15.

Endast en av livbåtarna kunde användas och därför kom fiskebåtarna på platsen väl till hands.

Klockan 10.30 avgick ett extratåg från södra järnvägsstationen i Visby. Med detta tåg reste en velocipedavdelning om 40 man ur I 27. Från Roma fortsatte soldaterna på sina cyklar vidare till Östergarn. På land samlades Ortsbefolkningen för att försöka bistå tyskarna i avvaktan på sjukvårdspersonal. Vid tolvtiden anlände läkare och sjuksköterskor från Visby.

Ett 30-tal av besättningsmännen var sårade och flera av dem mycket allvarligt. De vårdades till en början på stranden. Det blev lite bättre vård när läkare och sjuksköterskor från Visby anlände vid tolvtiden.

Noteras kan att det finns flera tryckupplagor av detta och flera andra kort vid strandningen. Tydligt var intresset stort att köpa dessa vykort men så var händelsen mycket stor – Sverige hade fått kännning av det krig man egentligen stod utanför.

Kortet är obegagnat men skrivet: Kriget. 2 juli 1915. De sårade förbindas för vidare transport till Roma. Övriga ombordvarande interneras å samma plats. Äkta foto.

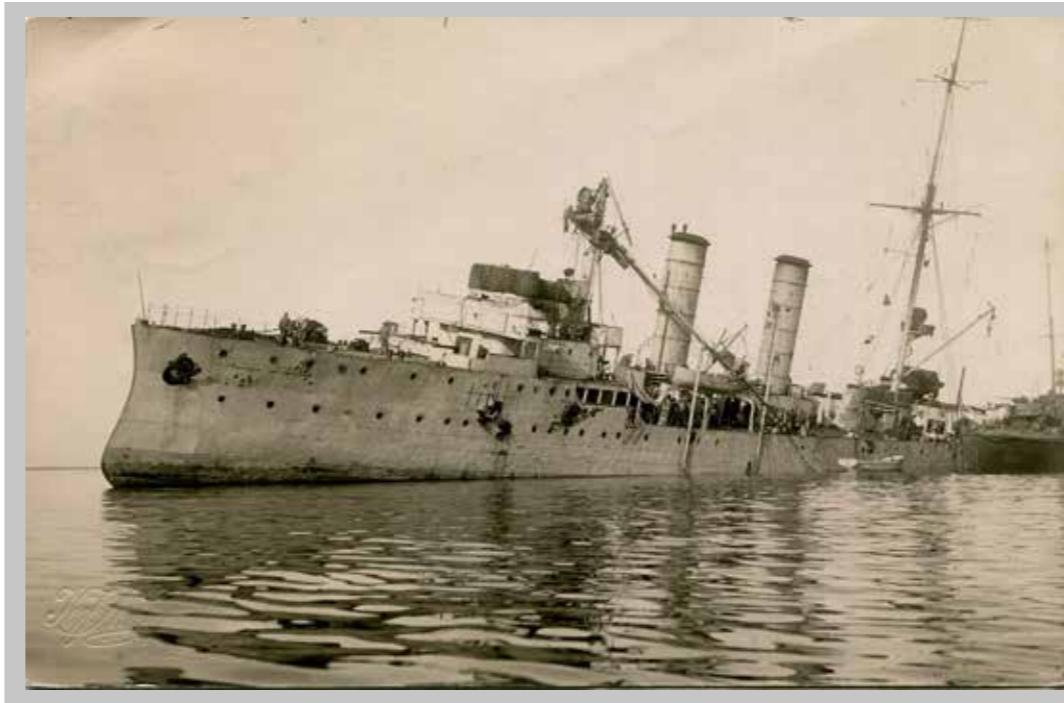
Bärgning av utrustning från båten. På baksidan har någon skrivit: Krig 2 juli 1915. Albatrossbesättningen är nöjd trots allt bärga det som kan räddas. Foto: Bruzelius, Wisby. Äkta foto.

6. Den grundstötta Albatross

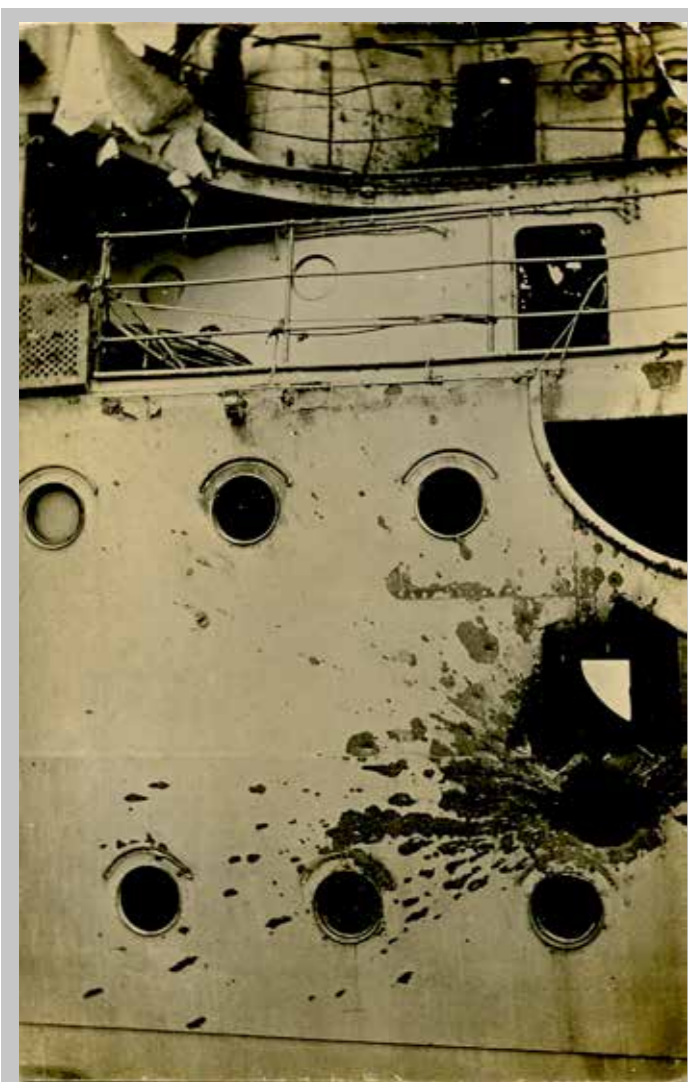
Albatross med bevakningsbåtar. Foto: Gardsten, Visby – instansat på framsidan ned till vänster. Äkta foto, Frankerat: Visby13/7 1915.

”Zobius” skriver till löjtnant William Kleen i Saltsjöbaden och noterar att han har jobbat långt borta några timmar efter striden och hur viktigt det är att hjälpa tyskarna. Studerar man detta kort och det till vänster ser man att det är olika exponeringar men troligen bara några minuter emellan då folk rört sig på båten. Foto: Gardsten, Visby – instansat på framsidan ned till vänster. Äkta foto. Stämpel: Wisby 10/7 1915.

Skador på Albatross. Äkta foto. Obegagnat.

Skador på Albatross. Tryck: Bruzelius Adelsgatan 25, Visby 1916. Äkta foto: Obegagnat.

Albatross bevakades efter sjöstriden av de svenska jagarna Ragnar, Sigurd, Wale och Vidar. Nästan på minuten tre veckor efter det att båten satts på grund kunde hon dras flott av bärgningsfartygen Herakles och Poseidon. Dagen därpå

bogserades hon till Fårösund. Mellan 30 september - 1 oktober bogserades Albatross till Oskarshamn där hon fick ligga i drygt tre år.

Tyska Minkryssaren Albatross på grund vid Östergarn, Gotland.

Tyska Minkryssaren Albatross på grund vid Östergarn, Gotland. Förlag: J. Ridelius, Wisby. Tryck: Svenska Litografiska AB, Stockholm. Ljustryck. Obegagnat.

Fårösunds Hamnbrygga

Fårösunds Hamnbrygga. Till vänster ligger Neptunbolagets bärgningsångare Herakles som bärgade Albatross till Fårösund. Herakles bogserade senare båten till Oskarshamn.

7. Begravningen av de omkomna besättningsmännen och de skadade

28 besättningsmedlemmar hade begravts
Foto: J. Ridelius, Visby. Äkta foto. Obegagnat.

Gotland. Östergarn Kyrka. Östergarns kyrka har sina anor från 1200-talet och det finns rysk krigaranknytning utöver Albatross 1915. Exakt 200 år tidigare utsattes den för skadegörelse i samband med den ryska landstigningen på Gotland. Tryck; Omkring 1903. Ljustryck. Obegagnat.

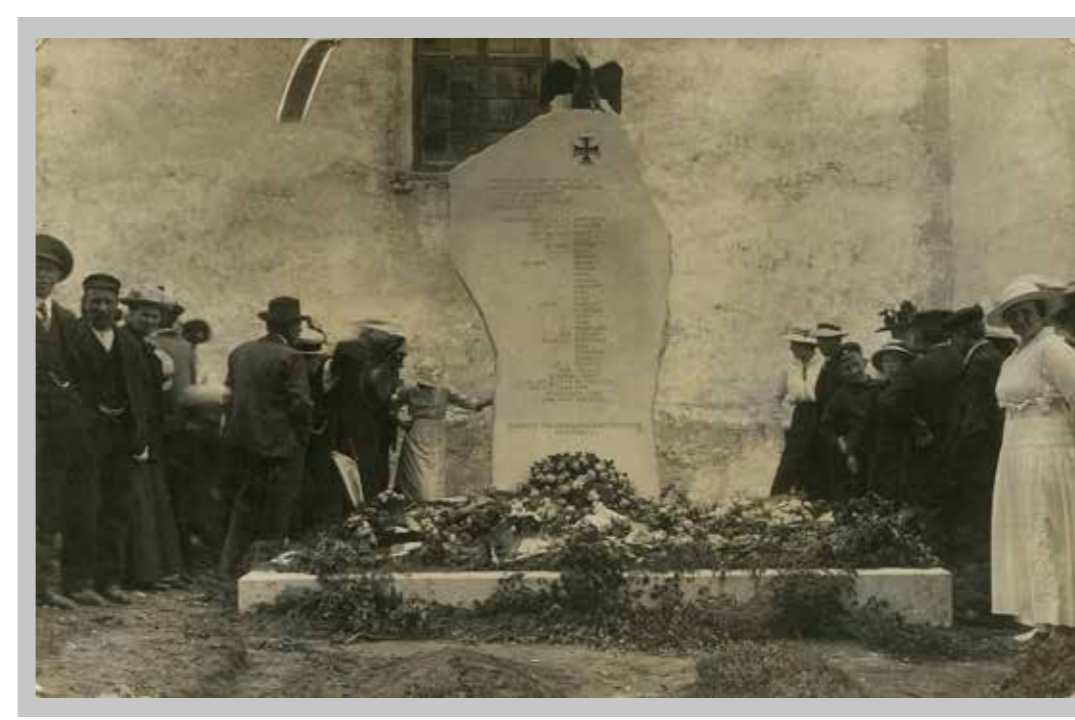
Under sjöstriden dödades 27 av besättningsmedlemmarna. En av dem hittades inte då han hade slungats överbord.

De 26 begravdes på kvällen den 2 juli 1915 i en massgrav vid Östergarns kyrka.

Tre svårt skadade dog under transporten till Visby

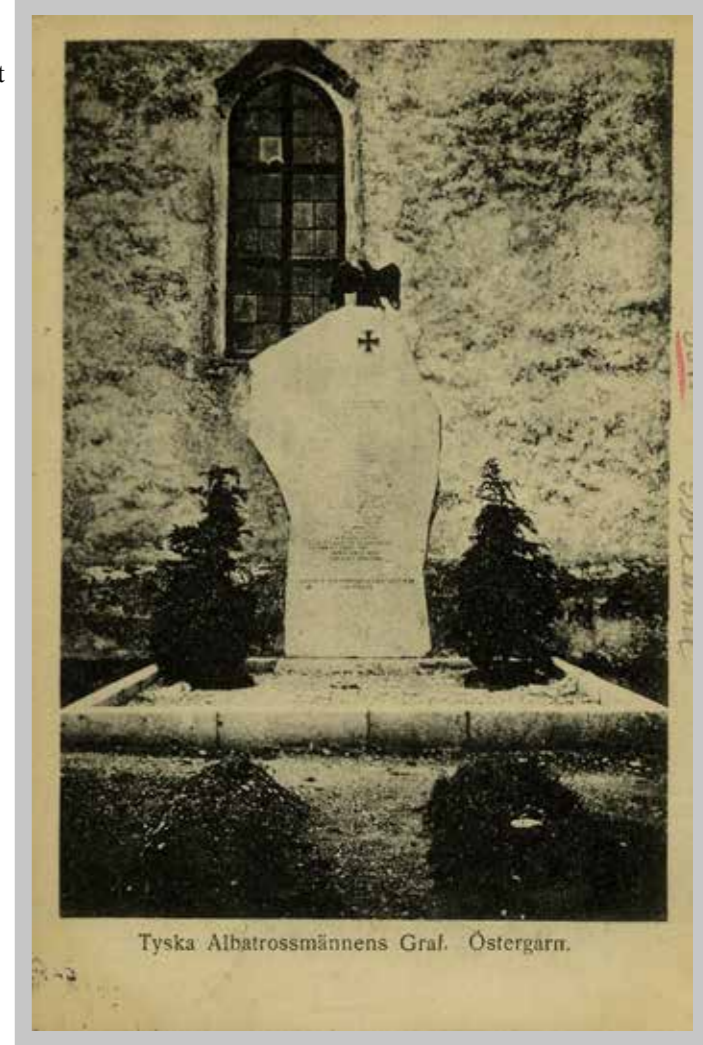
och de begravdes 3 juli i enskilda gravar på kyrkogården Björke.

Den 2 juli, men året därpå, avtäcktes under en ceremoni en gravsten med namnen på alla stupade. Efter begravningen övernattade de flesta sjömännen på Bengts gård.

Minnesstenen avtäcktes på Östergarns kyrkogård den 2 juli 1916, årsdagen av slaget utanför Gotland.

Kortet är daterat Wisby 20 maj 1919, skrivet på tyska och skickat till Tyskland. Äkta foto.

Tyska Albatrossmännens Graf. Östergarn.

De tyska albatrossmännens grav. Östergarn. De döda besättningsmännen begravdes här dagen efter sjöslaget. Kortet är ett av de mer ovanliga från graven där en magnifik sten restes.

Ljustryck. Kortet skickades från Ljugarn den 17 juli 1922, sju år efter gravsättningen.

I väntan på begravningen på Östergarns kyrkogård. Här ses en del svenska militärer men även några tyska besättningsmän. Äkta foto. Obegagnat.

Privattaget foto från begravningen på Östergarns kyrkogård. De överlevande besättningsmännen står närmast graven och de flesta av dem har tagit av sig mössorna. En stor skara civila följer begravningen och här är också en del svenska militärer. Äkta foto. Obegagnat.

Fotot med den tyske besättningsmannen stämplades Hamburg 4 mars 1915 men med avsändarens adress Albatross. Den skickades som fältpost. Ljustryck.

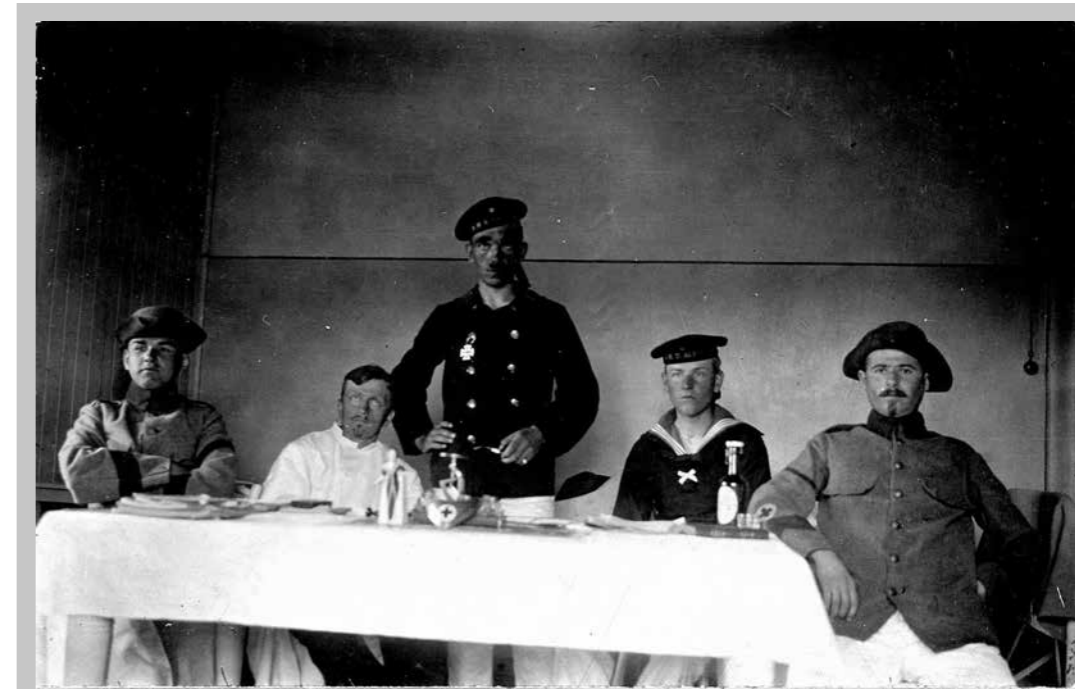

Visborgs Slätt från söder. Sjukhuset i förgrunden. Till sjukhuset fördes de svårt skadade tyskarna. Förlag W. Sandberg, Visby omkring 1910.

Vård av de skadade

Albatross hade 238 besättningar och av dessa dödades 27 och 50 skadades. Många skadades allvarligt. Under transporten till sjukhuset dog två män. Några fördes till sjukhus i Stockholm.

Följande skrev den amerikanska tidningen Västkusten: På fältsjukhuset i Roma finns 23 av de skadade från Albatross.

Sjukvård. Oftast klarade man sjukvården på förläggningen som här i troligen Tofta. Här är det svensk personal och tyska internerade.

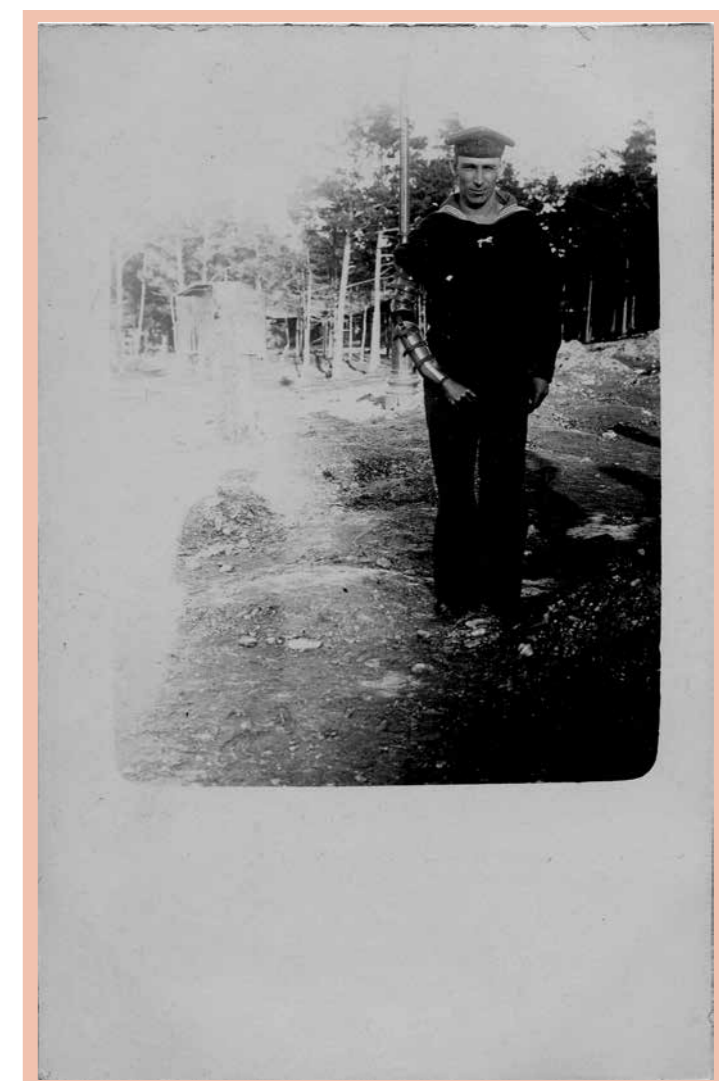
Äkta foto. Kortet är skickat som fältpost den 15 maj 1917 men utan stämpel.

Första ambulansen går med skadade tyska besättningsmän. Foto. Bruzelius. Ljustryck. Obegagnat.

Texten tyska invaliden från Albatross säger mycket. Medan de flesta fick gå den nästan fyra mil långa vägen till Roma fick de skadade skjuts. Äkta foto. Obegagnat.

Flera ur besättningen fick allvarliga skador som denne man. Äkta foto. Obegagnat.

8. Internering- en på Gotland 1915–1917

Den första interneringen av de tyska besättningsmännen skedde på Bengts gård i Östergarn. Dit fick de närmare 150 männen marschera efter det att de följt sina avlidna kamrater till sista vilan. Fartygschefen, övriga officerare och de flesta av de sårade transporterades till Roma. På Bengts gård fick man sova i uthus eller utomhus. Tidigt påföljande morgon började den långa marschen i juliheitan. Från Bengts gård marscherade man till Roma, nästan fyra mil. I Roma fick man förläggning på sockerbruket men under hösten skulle alla förflyttas.

Första morgonen på Gotland. Tyskarna gjorde sig i ordning efter att ha tillbringat natten på Bengts gård. Foto: Ridelius 3 juli 1915. Äkta foto. Obegagnat.

Uppställning inför avmarschen till Roma. Efter den första nattens provisoriska inkvartering på Bengts gård blev det uppställning inför avmarschen. Foto: J. Ridelius, Visby. Äkta foto. Obegagnat.

Målet var Roma på centrala Gotland. Det var fyra mil dit och i den heta julidagen blev det en ansträngande marsch. Tyskarna gick i sina uniformer med lågskor på fötterna. Flera av dem svimmade under marschen och fick läggas i någon av de åtta hästvagnarna. Äkta foto. Obegagnat..

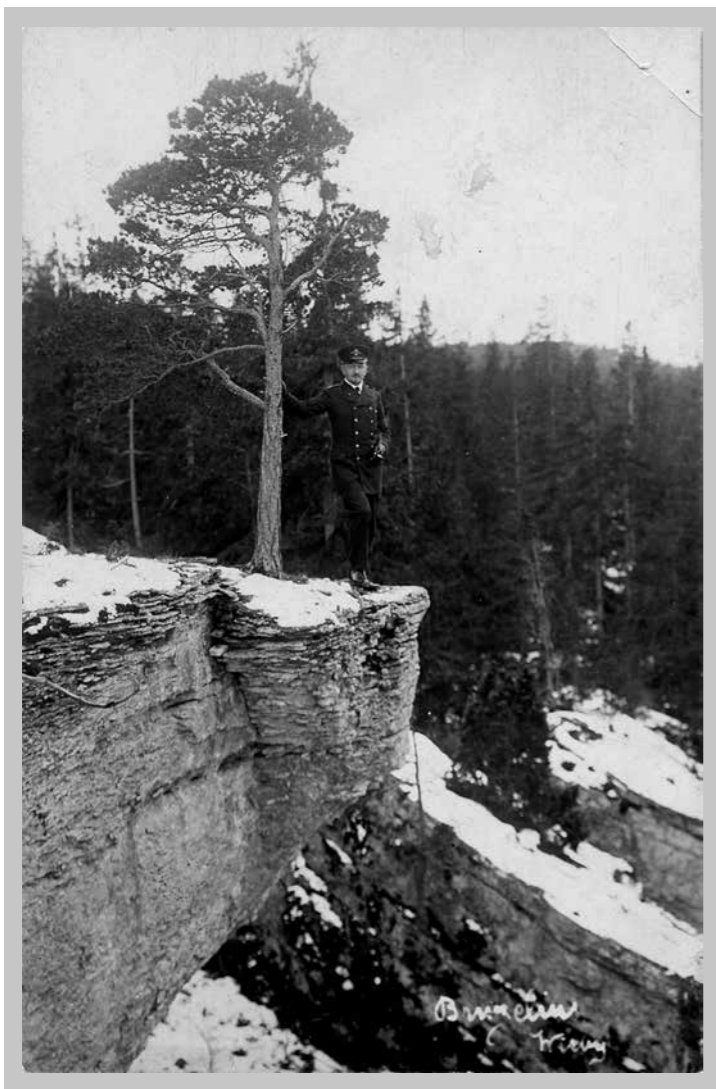

Tyskarna hade kommit till Roma. Foto: J. Ridelius, Visby. Äkta foto. Obegagnat.

Albatrossmännen vid kampanjhemmet i Roma. I Roma inkvarterades besättningsmännen på kampanjhemmet vid Roma sockerfabrik, med namnet Victoria. Här kunde man vara fram till dess att betessäsongen började. Officerarna hade redan på kvällen den 2 juli fått inkvartering i gästgivaregården nära stationshuset. En vecka senare flyttades officerarna till ett av sockerbrukets hus i Sockerparken. På hösten flyttades alla till lägret Blåhäll i Tofta på västra Gotland. Foto: J. Ridelius, Visby. Äkta foto. Obegagnat.

Officer. Många lät fotografera sig som här en av officerarna från Albatross. Det är okänt var platsen är men det kan vara vid Tofta där det finns liknande formationer. Det ser lite vågat ut att stå där han gör. Förnuftigt nog håller han sig i trädet. Foto: Bruzelius, Wisby. Äkta foto. Obegagnat.

Albatrossare. Troligen en av albatrossarna men man kan aldrig vara helt säker. En del svenskar lät sig nämligen också bli fotograferade i tyskarnas uniformer. Äkta foto. Obegagnat.

Officerare. Tyska och svenska officerare fotograferade vid en födelsedagsfest för drottning Victoria 1916. Drottningen var högt aktad i Tyskland. Hon var nämligen född som prinsessa där den 7 augusti 1862. Hon var exempelvis kusin till den tyske kejsaren Vilhelm II. Festen med officerare på Gotland avhölls troligen exakt på drottningens 54-årsdag den 7 augusti. Tyska och svenska officerare umgicks en hel del och samma sak var det mellan vanliga meniga från båda länderna. Sverige och Tyskland hade goda relationer och det var inte bara tack vare att drottningen var tyska. Äkta foto. Obegagnat.

Nära sockerfabriken. Tre man ur den svenska vaktstyrkan tillsammans med nio Albatrossare och en hund. I bakgrunden kan man se delar av sockerfabriken i Roma. Här var tyskarna internerade från 3 juli 1915. Äkta foto. Obegagnat.

Barack. Albatrossare vid förläggningen på Blåhäll vid Tofta skjutfältet. Kortet skickat som "Feldpost" den 2 maj 1917 men utan någon stämpel eller censurering. Det är undertecknat av flera besättningsmän och skickat till en annan Albatrossare med adress på båten som då låg i Oskarshamn. Äkta foto.

Det här bör vara i en av de gotländska grotterna och kortet är troligen producerat av tyskarnas egen fotograf. Datering 4 juli 1917 och skickat till en av besättningsmännens föräldrar i Tyskland. Äkta foto. Ofrankerat och troligen ilagt i ett brev.

Hälsningar och ny interneringsplats

Tyskarna skickade mängder med vykort till nära och kära. Man hade en egen fotograf bland besättningen – Ernst Alexander Schultz – och denne tog fram ett stort antal vykort som de på denna sida. Även om korten togs fram i ganska stor upplaga är de nu 100 år senare ganska sällsynta.

Vykorten genomgick censur i Visby men en del stämplades på andra orter och hamnade ibland utanför censuren. Ibland lades också vykort och brev i brevlådor och kunde då och då hamna utanför censuren.

Reglerna var annars väldigt klara; Telegram, vykort, brev och övriga postförsändelser skulle genom vaktchefen överlämnas till militärbefälhavaren för genomgång och i förekommande fall censurering.

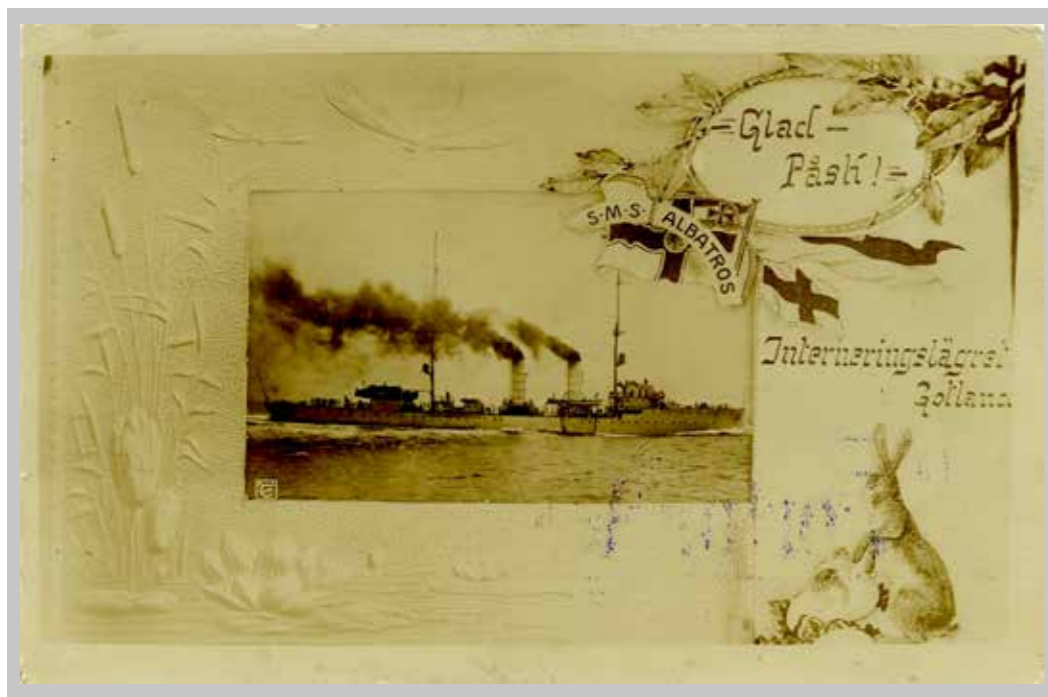
Kunglig Majestät beslutade den 13 september 1915 att byta inkvarteringsplats för de internerade. Man hade valt Blåhäll på Tofta skjutfält som ligger på öns västkust. Tofta ligger bara 15 km från Visby. Den 12 oktober var det dags att förflytta alla till den nya förläggningen. Det skedde genom tåg från Roma via Visby till Hallvards station. Sedan marscherade man åtta kilometer till lägret. Här kom man att stanna i ganska precis två år.

Frohe Weihnachten 1915. Internierenslager, "S.M.S. Albatross". Gotland –Schweden. Ett av de mer ovanliga vykortet med anknytning till Albatross. Äkta foto. Obegagnat.

Glad Jul! S.M.S. Albatross. Internierenslägret – Tofta – Gotland. Äkta foto. Obegagnat.

Kortet är stämplat på söndagen den 1 april 1917, alltså helgen före påsken. Det är troligt att kortet togs fram just till denna påsk. Kortet är undertecknat av Oskar och Leppel. Det fanns flera Oskar i besättningen. Det fanns ingen Leppel men det kan ju vara ett smeknamn. Det kan dock ha rört sig om Arthur Lippert som dock var underofficer. Äkta foto. Stämpel: Visby och censur. Inget frimärke men noterat: "Kriegsgefangen Sendung".

Glad Påsk 1917. Internierenslägret Tofta. Kortet är framtaget av tyskarna själva. Äkta foto. Det är ett obegagnat och något beskuret kort.

Gott Nytt År 1917! S.M.S. Albatross. Internierenslägret – Tofta – Gotland. Ytterligare ett kort som är framtaget av Albatrossarna. Äkta foto. Det är ett obegagnat och något beskuret kort.

I arbete

De internerade erbjöds olika arbeten för att få selsättning och extraförtjänst.

En kartläggning visade att 1/3-del av besättningsmännens civila yrken var hantverkare med goda specialkunskaper. Lika många var smeder eller grovarbetare. Resterande var sjömän eller hade andra yrken.

De som kunde erbjöds främst skogsarbete men också arbete på vägar, underhåll av byggnader med mera inom lägret.

Arbetsgivaren skulle till fartygschefen lämna ersättning enligt på orten gällande normer för motsvarande arbete. Arbetsgivaren skulle också stå för extra-kostnader som transporter, underhåll och bevakning. Trots merkostnader var det många som engagerade de duktiga tyskarna. Särskilt maskinisterna hade lätt att få arbete.

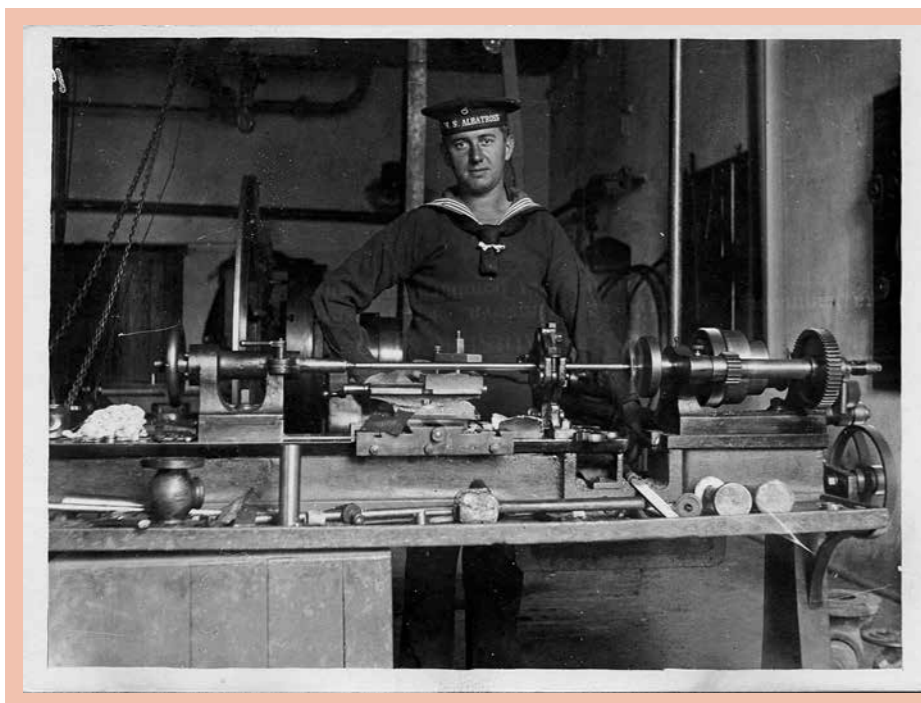
Tyskarna var i övrigt inte utan ersättning. De fick dock endast en tredjedel av den krigsavlönning man fått ombord. Extrainkomster var därför inte att förakta.

Barberare i arbete på Tofta. Vad gör man inte för fotografen. En tysk och svenska bevakningsmän. Äkta foto. Obegagnat.

Albatrossare i arbete med att gräva ett dike på förläggningen. Att vara internerad innebar inte att man tvingades till arbete utan allt var frivilligt. Tyskarna fick också ersättning när de arbetade inom lägret eller utom detta. Bevakningsstyrkan skulle alltid utgöras av minst tio procent av arbetsstyrkan, dock som lägst två man. Äkta foto. Obegagnat.

Många av tyskarna var skickliga hantverkare och det var en hel del som tog deras tjänster i anspråk. I vissa fall räckte inte den svenska arbetskraften till och då fick tyskarna arbete. Äkta foto. Obegagnat.

Tyska besättningsmän tillsammans med svensk vaktpersonal, sannolikt vid förläggningen på Tofta. Foto: J. Ridelius, Visby – instansat ned till vänster. Äkta foto. Obegagnat.

För att de internerade skulle få delta i arbete förutsattes att såväl den tyska beskickningen i Stockholm som fartygskaptanen West lämnade sitt frivilliga bifall. På Tofta erbjöds exempelvis skogsarbete på skjutfältet för 60 man under sex veckor. För sex timmars arbetsdag betalades 2:50, som var det gängse priset. Äkta foto. Obegagnat.

Fest och fritid

Ibland var det fest på luckan: Fest med öl och annat. Ibland bjöds man hem till gotlänningar och det gällde särskilt officerarna.

Man hade faktiskt en ganska bekymmerslös tid på Gotland även om nog alla saknade sina familjer hemma i Tyskland. Man undgick i alla fall kri-

gets fador när man bodde i ett neutralt land där alla verkade vara vänligt sinnade till Tyskland och tyskarna.

På fritiden kunde man exempelvis åka bob eller kanske bara helt enkelt ta det lugnt efter en dags arbete. Så här skriver den amerikanska tidningen Vestkusten - på svenska år 1915: Landshöfding Roos gaf den 15 juli

middag för de tyska officerarna på "Albatross" jämte ett antal inbjudna från staden. De sju tyska officerarne anlände vid 4-tiden till staden med extratåg från Roma och företogo först en rundtur i staden. Vid middagen höll landshöfding Roos ett tal för de tyska officerarne.

Fest på luckan med Albatrossare. Troligen i förläggningen på Tofta någon gång åren 1915–1917. På bordet finns en nationalistisk bok: Das Tägliche Brot av Clara Viebig, vilken gavs ut år 1900. Märket på de 25 ölen har vi inte lyckats lista ut och drack de fyra ur alla dessa på egen hand lär de inte ha varit så pigga dagen efter. Fast det står Pilsner på en flaska så det kanske var den från 1917 i Sverige svaga pilsnerna. Äkta foto. Obegagnat.

Tyska musikkåren invid förläggningen i Tofta och det kan vara en marsch till någon festlighet. Här vid stranden vid Blåhäll trivdes de bra och man kunde exempelvis spela fotboll. Kortet är skickat av en av officerarna, löjtnant Hans Geyer till fru Auguster Röttger i Tyskland. Det är ofrankerat, daterat Tofta 23 november 1916 och angivet som "Feldpost-Karte". Det är stämplat Wisby samma dag och med tilläggsstämpeln Militärcensur Wisby. Äkta foto.

Officerare samlade till fest på Tofta. Naturligtvis festade man inte tillsammans med manskapet, även om man var internerade. Officerarna hade det avsevärt bättre när det gällde exempelvis boende. Äkta foto. Obegagnat.

Fest med Albatrossare. En del av vykortet har ett vitt område och det gömt här. Handskriven text på baksidan: Julafton på Gottland. Kortet är i övrigt obegagnat. Äkta foto.

Fest i troligen Tofta med både svenska och tyska officerare samt fyra kvinnor. Kortet är adresserat till Dr Göran Löfmark i Eksjö. Äkta foto. Det är daterat Tofta 20 december 1916 men inte postbehandlat.

Tre svenskar ur bevakningsstyrkan som dock tagit en paus. Vykortet kommer från en av Albatrossarna vid Tofta. En del av vykortet har ett vitt område och det är gömt här. Äkta foto. Obegagnat.

Flickor, fotboll, fest...

Tyskarna i sina stiliga uniformer hade inga svårigheter att få kontakt med gotländska kvinnor. Det finns flera fotografier där tyskar och unga kvinnor är fotograferade tillsammans.

Det gick till och med så långt att några tyskar efter kriget återvände för att gifta sig med gotländskor. I några fall stannade de nygifta kvar på Gotland eller annan plats i Sverige, men i vissa fall flyttade man till Tyskland.

Det ordnades olika fester som vid midsommar och tyskarna hade lätt att få permission för kortare eller längre tid.

På sin fritid blev det en hel del idrott som fotboll.

Tyskarna var duktiga bollspelare och det spelades matcher mot svenskar.

Här har fyra Albatrossare träffat en kvinna vardera. Det blev ett och annat förhållande. Många var nog kortvariga men ett och annat varade livet ut. Äkta foto. Obegagnat.

Visst var tyskarna intresserade av att träffa de gotländska kvinnorna men mest av allt längtade de efter att få återvända till sitt Tyskland, även om det skulle kunna innebära fortsatt militärtjänstgöring. Den här bilden är från kanske en midsommarfest vid förläggningen. Det är inte bara Albatrossare utan också många civilister, särskilt kvinnor.

Foto: J. Ridelius, Visby (instansat). Äkta foto. Obegagnat.

Gotländska. Text på baksidan: Erinnerung an Fröken Amanda, Tofta, Gotland – till minne av fröken Amanda.

I övrigt är kortet obegagnat. Äkta foto.

På sin fritid blev det en hel del idrott som fotboll. Tyskarna var duktiga bollspelare och det spelades matcher mot svenskar. Vilka som vann vet vi dock inte. Äkta foto. Obegagnat.

Utanför kampanjhemmet i Roma. Tyskarna framför en bayersk folkdans. Äkta foto. Obegagnat.

Bevakning och flykt

Den svenska vaktstyrkan vid Tofta var av ett infanterikompani ur I 27.

Vaktstyrkan bestod av fyra officerare och underofficerare samt 125 meniga. Under vissa tider hade styrkan utökats till 190 man. Det var avlösning ungefär var fjortonde dag.

Flera av de internerade lyckades vid olika tillfällen fly men i nästan samtliga fall kunde de spåras och hämtas tillbaka. Dock inte i alla.

Delar ur en svensk vaktstyrka och mannarna verkar ha ett intresse för musik och kortspel. Troligen är kortet från Tofta. Foto: Bruzelius, Visby, 1916. Äkta foto. Obegagnat.

Den 16 maj rymde fyra man. Två av dem fick man fast men Hardtke och Mayer fick man aldrig tag på. De försvann troligen till Tyskland. Säkerheten skärptes men hjälpte

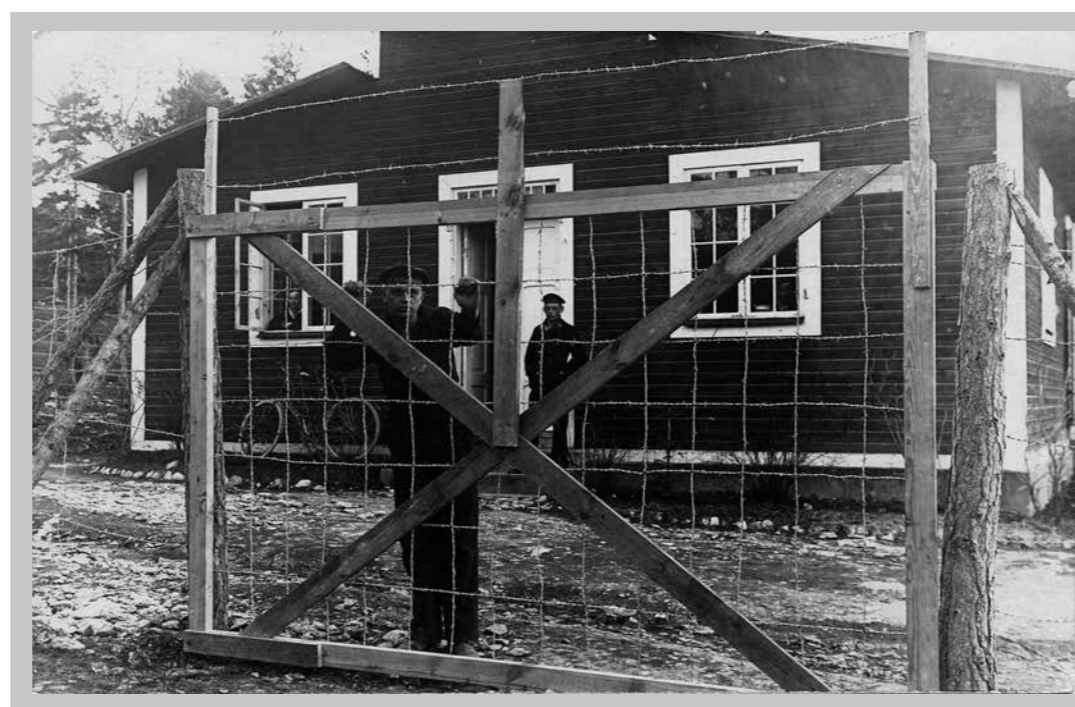
föga. Flera lyckades rymma men infångades oftast. Några utöver Hardtke och Mayer lyckades ta sig hem till Tyskland.

Axel Ohrlander var en av de svensk soldater som bevakade beställningen från Albatross. Här vid lägret i Tofta i augusti 1917. Det var månaden innan de internerade fick lämna Gotland för Skillingaryd i Småland. Äkta foto. Obegagnat.

Svensk bevakningsman och en Albatrossare. Vad gör man inte för att roa? Vykortet är obegagnat och en del med vit yta gömd för att ge plats för fler kort. Äkta foto.

Två Albatrossare vid interneringslägret i Tofta. I byggnaden skymtar ytterligare ett par Albatrossare. Äkta foto. Obegagnat.

Wozu faun uns Posten? Sollen wir hier verrosten? – Varför staket och stolpar? Ska vi rosta här? Tyskarna hade humor. Äkta foto. Obegagnat.

Framför fotografen

De tyska matroserna ställde i ordning en musikpaviljong vid Blåhäll vid Tofta skjutfält på västra delen av Gotland. Det var våren 1916 som detta gjordes och det blev en populär plats. Här lät sig tyskarna gärna bli fotograferade och då och då tillsammans med en nyvunnen vän. Det ska samtidigt noteras: Ibland lät sig framför allt svenska bevakningsmän bli fotograferade iförda tysk mundering. Tyskarna hade också ett eget musikkapell och man spelade både för dina landsmän och för andra som kom på besök. Det här förekom både på Gotland och senare när man var internerade i Skillingaryd. Än i dag talar man exempelvis i Skillingaryd om den fina musiken som tidigare generationer upplevde.

Albatross däcksofficerare framför sin förläggning i Tofta. Foto: Bruzelius, Wisby. Kortet är daterat 7 november 1915, Feldpostkarte. Hermann Heinrich skriver till sin fru Tyskland. Kortet saknar stämpel eller censur och har möjligen ingått i ett brev. Äkta foto.

Uppställda musiker, besättningsmän från Albatross. Äkta foto. Ofrankerat.

Albatrossare och en bekant nära musikpaviljongen. Äkta foto. Obegagnat.

Stranden vid Tofta. Friedrich Kahrmann har på baksidan skrivet: Erinnerung av Fritz Kahrmann – som ett minne. Han kallades sig alltså för Fritz. Han var i det civila eldare och var född 1892. På kortet ses fem albatrossare och två man ur den svenska vaktstyrkan. Kortet är inte adresserat. Äkta foto.

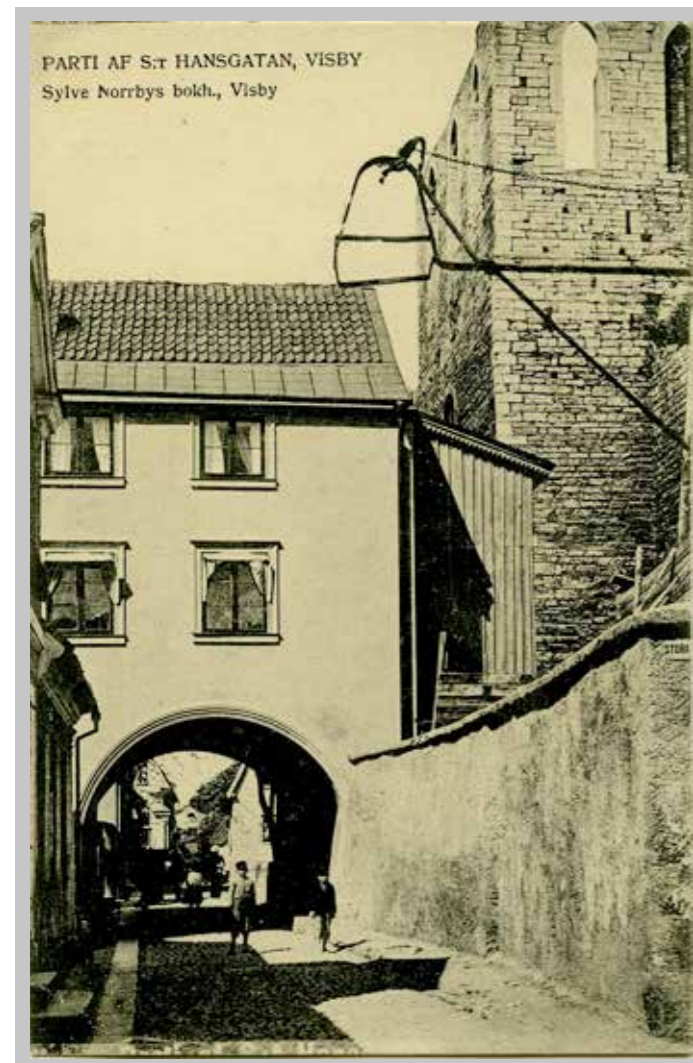
Karl Paul byggde en fyrmansbob. Rodel- och bobbanan i Tofta var kring 500 meter lång. Främst sitter Joseph Kretschmann följd av Karl Paul och den svenske löjtnanten Struwe. Övriga är okända. Tyskarna lärde svenskarna åka bob. Omvänt lärde svenskarna tyskarna att åka skidor. Text på baksidan skrivet med bläck: Tyskar i internatsläger på Gotland 1917. Äkta foto.

Visby lockade...

Matroserna var aldrig förlagda till Visby men väl de högre befälen. Visby blev dock ofta besökt även av matroserna. Staden lockade och det gick lättare och lättare att få permission.

På olika sätt hamnade ibland en eller annan tysk utan att han ville det som på sjukhus. I något fall till blev det efter rymningsförsök resa till Visby för en kortare fängelsevistelse.

Vid S:t Hansgatan blev det full fart på minst två personer när nyheten om Albatross öde kom. Här strax intill varandra hade fotograferna Bruzelius och Ridelius sina ateljéer och det blev snabb färd mot Östergarn.

Vykortet är från cirka 1915. Ljustryck. Obegagnat.

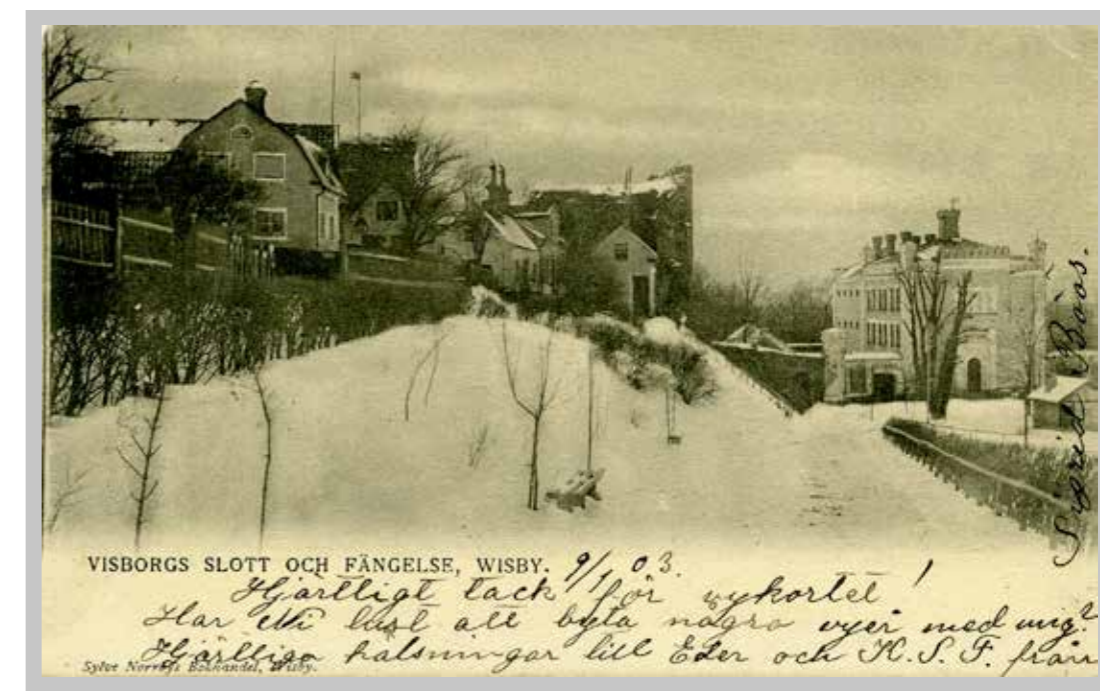
Wisby. Parti från Donners-plats. Hos Posten som låg i riksbankens hus vid Donnerplan hamnade till en början försändelser till och från tyskarna. Här genomgick all denna post censur. Censuravdelningen hyrde från den 1 april 1916 en lokal vid Hästgatan 4.

Förlag: AB Sylve Norrbys Bokhandel, Wisby. Tryck: Import. Ljustryck. Obegagnat.

Tyske konsulns hus i Visby vid kejsar Wilhelms besök 1902. Konsuln fanns på plats även vid tiden för första världskriget men vi har inte lyckats utröna hur stora kontakterna var med de internerade Albatrossmännen. Helt klart är att konsul Carl Emil Ekman var på plats redan den 2 juli 1915. Han hade redan 1901 efterträtt sin far som tysk konsul i Visby.

Ljustryck. Frankerat 1903.

Visborgs slott och fängelse, Wisby. Övermatros Hedemann och matros Rauch ställdes inför krigsrätt efter ett rymningsförsök. De dömdes vardera till tre månaders fängelse,

Förlag: Sylve Norrbys Bokhandel, Wisby. Ljustryck.

Frankerat Visby 9 januari 1903 och skickat till Helsingfors.

Visby. Högre Allmänna Läroverket. En 17-åring vid läroverket kom att knyta starka vänskapsband med Albatrossaren Otto Kliemann. Det handlade om rådmannens son Nils Tiberg, som var intresserad av att lära sig mer tyska.

Ljustryck. Vykortet är från omkring 1920 och stämplat Visby 1936.

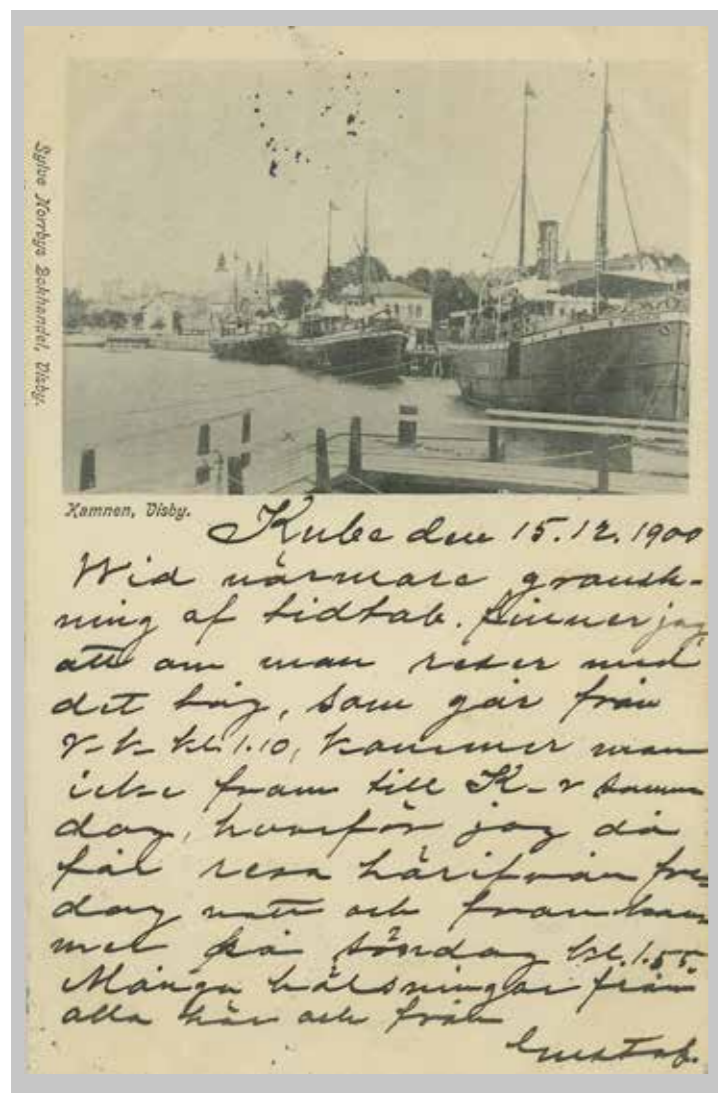
Burmeisterska huset i centrala Visby var säkert ett mål för tyskarna, Huset hade byggts 1652–1654 av köpmannen Hans Burmeister från Lübeck och från och med sommaren 1906 drevs huset som museum, turistbyrå, souvenirbutik och restaurang. Okänt förlag omkring 1910. Tryckt i Tyskland.

Hallvards station den 30 september 1917. Redo för avresa till Skillingaryd. Intill kapten Fritz West står den svenske löjtnanten Ytterberg.
Foto: J. Ridelius (präglat i kortet). Äkta foto. Obegagnat.

Paviljongen var ett populärt nöjesställe även för tyskarna.
Förlag: Sylve Norrbys Bokhandel, Visby. Ljustryck.
Frankerat i Stenkumla strax söder om Visby 22/8 1900.

Hamnen, Visby. Tyskarna strosade ibland vid hamnen i Visby och vid några tillfällen flydde man med båt härifrån till fastlandet. Förlag: Sylve Norrbys Bokhandel, Visby. Ljustryck.
Frankerat i Stenkumla en mil söder om Visby 16/12 1900.

Tyskarna kunde ta tåget från stationen Hallvards den korta sträckan upp till Visby. Ibland flydde de från Tofta för att ta sig till staden eller för att försöka ta sig över till fastlandet med Tyskland som yttersta mål. I vissa fall hade de permission och kunde

ha det trevligt i staden. En av tyskarna behövde tandvård i Visby och plötsligt fick varannan tysk problem med tänderna. Man fick resa till Visby, men när man klev av tåget var målet att inte besöka tandläkaren.

Marsch genom Visby för de tyska internerade på väg till hamnen och båten till fastlandet. Målet för resan den 30 september 1917 är Skillingaryd och det är också adresserat dit till Max Detlefsen. Kortet är frankerat och poststämplat i Nynäshamn 22 september 1918. Äkta foto.

Avresa från Visby hamn till Kalmar den 30 september 1917. Max Detlefsen berättar var han står på båten och att 1.500 personer hade samlats för att ta farväl. Äkta foto. Kortet är skrivet men ofrankerat.

9. Interneringen i Skillingaryd 1917–1918

Det var den 30 september 1917 som Albatrossmännen fick lämna Gotland för Skillingaryd i Småland. Denna platsen ansågs mycket lämplig då här fanns ett militärläger och befolkningen var van vid militärer.

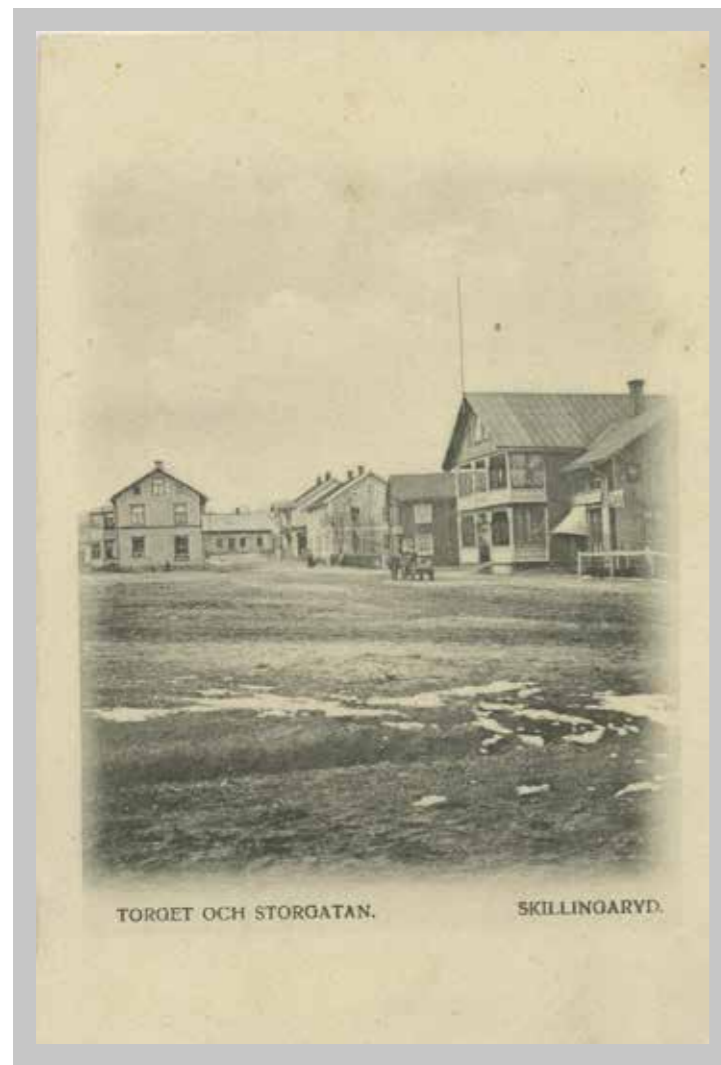
I Skillingaryd kom tyskarna att skapa många kontakter med lokalbefolkningen. I ett eller annat fall lämnade tyskarna ett mer påtagligt minne efter sig som i ett fall en nyfödd son. Pojken Birger föddes den 27 juli 1918 med en mamma från Skillingaryd. Pappan var en av de tyska Albatrossarna. Mamman och pappan måste ha träffats ganska snart efter interneringen till Skillingaryd då pojken var född bara tio månader efter att denna inleddes.

Skillingaryds stationshus. Pulsen i samhället var det tredje stationshuset. Det första brann efter bara ett par år 1881 och det andra revs och ersattes av det nuvarande 1907. Till och från Skillingaryd var det tåg som gällde. Hit kom Albatrossarna på hösten 1917 och reste härifrån ett drygt år senare. Ljustryck. Frankerat 27/9 1912.

Officersmässen. En Albatrossare framför ”mässen”. Huset var och är än i dag det förnämsta vid västra lägret i Skillingaryd. Det är sparsamt med uppgifter om fester med mera under tiden med Albatrossarna men det är troligt att det var här man firade, precis som andra gör i dag. Äkta foto. Obegagnat.

Torget och Storgatan. Skillingaryd. Här flanerade säkert Albatrossarna. Stationen längst upp hade dock ersatts av en ny 1907. Ljustryck. Frankerat 8/6 1905.

Skillingaryd, Tyska Interneringslägret. I Skillingaryd internerades Albatrossarna vid det västra lägret som innehåller byggnader uppförda från 1850 fram till i huvudsak början av 1900-talet. Skillingaryd har militär anknytning sedan mitten av 1600-talet och blev officiell lägerplats 1777. Skillingaryd har alltid varit i samspel med militären och så kom de även att bli när tyskarna anlände den 30 september 1917. Förlag: John Bengtsson. Äkta foto. Obegagnat.

Barack och internerade. Enligt uppgifter bodde Albatrossarna i det som i dag är expedition, ursprungligen sjukhus byggt 1863. Om man studerar baracken med ett stort antal tyskar – finns även några inomhus. Det pekar det på att de också bodde i denna byggnad. Det är troligen den barack som låg alldeles söder om expeditionsbyggnaden och som förstördes av en brand 1946. I dag finns endast två av de ursprungliga barackerna kvar. Två har exempelvis flyttats till Karlskrona. Äkta foto. Obegagnat.

Svenska bevakningsstyrkan vid lägret. Text på baksidan som i övrigt är obegagnat: Beva-
chungskompanie in Skillingaryd für die Albatross-Deutschen – bevakningskompani för Alba-
trossarna. Äkta foto.

Svensk bevakningsstyrka och ett par tyska matrosar. Äkta foto. Obegagnat.

Det västra militärläget ligger bara 200–300 meter från Skillingaryds centrum. Runt stora delar av läget sattes ett staket upp för att förhindra flykt. Bevakningen sköttes av en styrka ur Kungliga Jönköpings regemente I 12.

På dagtid kunde många av de internerade få jobb i exempelvis industrier eller sköta vedtransporter. Ibland kunde Albatrossare få permission för en resa till Tyskland. En del flydde också trots att det var välbevakat. När tyskarna stod på stationen för hemresan i slutet av 1918 berättade en av dem att de hade grävt en tunnel från byggnaden där de bodde till trappan vid Lägerhyddan strax intill. Den kallades därefter för Kärlekstunneln.

Skillingaryd. Regementets sjukhus.

Förlag: M. Izikowitz, Jönköping.

Skillingaryd. Regementets sjukhus. I denna byggnad bodde det Albatrossare. I dag är huset regementsexpedition.

Förlag: M. Izikowitz, Jönköping.
Tryck: Jkpgs Lit. A.-B. Ljustryck.
Stämplat 17/4 1911.

Albatrossare och svenska bevakningsmän vintern 1917–1918. Det finns text på baksidan men i övrigt obegagnat: Für freundlichen Erinnerung gewischt von Ihren Georg Rauch, Interniert Skillingaryd, Schweden – en hälsning från Georg Rauch.
Äkta foto.

Kronprinsens besök. Några av Albatrossarna kan urskiljas på denna bild från sommaren 1918.

Äkta foto. Kortet är skrivet men inte postat.

Tyskarna trivdes mycket bra i Skillingaryd och det var säkert ofta lapp på luckan. Bygdens unga damer tjusades mycket av tyskarna i sina stiliga uniformer. Det blev många kärleksmöten.

Willi Wohlfeld var maskinsteward på Albatross. Han träffade Nanny Klaesson, dotter till virkes-handlaren J.A. Klaesson i Skillingaryd. De gifte sig och fick två barn. Det var ett av flera giftermål Albatrossare-svenskor emellan.

Man lät också fotografera sig i olika sammanhang, exempelvis i hovfotograf Bror Malmquist ateljé på det som i dag heter Södra Järnvägsgatan.

Fest. 25 Albatrossare i troligen en barack eller i Lägerhyddan. Äkta foto. Obegagnat.

Flickor. Två Albatrossare tillsammans med fem flickor för en trevlig stund någonstans i trakten av Skillingaryd. Äkta foto. Obegagnat.

Albatrossare eller svensk vakt. Ett kort som kommer från en ur den svenska vaktstyrkan i Skillingaryd. Om det är en svensk eller tysk kamrat till honom är oklart. Äkta foto. Obegagnat.

Albatrossare i arbete. Onsdagen den 8 maj 1918 skrev Georg Rauch på svenska så här till sin käresta Edit Sandberg i Sjöaryd som ligger i Tofteryd några kilometer öster om Skillingaryd: Käre Edit! Härmed en hälsning och tack för sista korten. Hoppas du mår bra önskar din egen Georg. Jag komma på söndag. Kortet är frankerat 5 öre och stämplat 8/5 1918. Det har gått förbi censuren. Äkta foto.

Studiofotografering. Två uniformsklädda Albatrossare och i mitten en man som kan antas vara en av tyskarna även han. Text på baksidan av ett kort som inte är postat utan kanske ilagt i ett brev: "Skillingaryd den 7/4 1918, Småland, Schweden. Till minne av din Fritz." Fritz hade skickat kortet till Hedwig Hedstrand. Äkta foto.

Även om det kan tyckas vara idylliskt att vara i ett annat land som dessutom inte var i krig, längtade tyskarna hem. Många knöt vänskapsband med Skillingarydsbor och andra. I ett eller annat fall ledde det till äktenskap.

Efter krigets slut besökte flera av Albatrossarna Skillingaryd och de övriga platser de varit internerade. Några av dem hade också gift sig med svenskor.

Den 14 juli 1918 gifte sig exempelvis Albatrossaren Woldt med sin Ingeborg Augusta Carolina Siltberg som var inflyttad till Skillingaryd från Västerhejde församling på Gotland. Paret bosatte sig 1919 i Tyskland.

Från svensk sida har intresset för Albatross varit stort och är så än i dag. Det har inte bara skrivits vykort som här intill utan även flera böcker.

Albatrosser i gräset med vackra Skillingarydsflickor och de har också fått låna mössor av tyskarna.
Äkta foto. Obegagnat.

Fritz. Den tidigare Albatrossaren fortsatte tydligen i militärtjänst. Han skriver den 2 april 1920 från Tyskland till sin kära Hedwig Hagstrand i Skillingaryd. Han berättar bland annat att han drabbats av spanska sjukan men tillfrisknat. Hela baksidan av vykortet är täckt av text och kortet har han säkert skickat i ett brev till Hedwig. Kortet längst till höger visar Fritz och Hedwig, troligen i Skillingaryd eller dess omnejd. Möjligen kan hon också ha varit på besök hos Fritz. Äkta foto.

Framför kameran. En Albatrossare någonstans i Skillingaryd.
Äkta foto. Obegagnat.

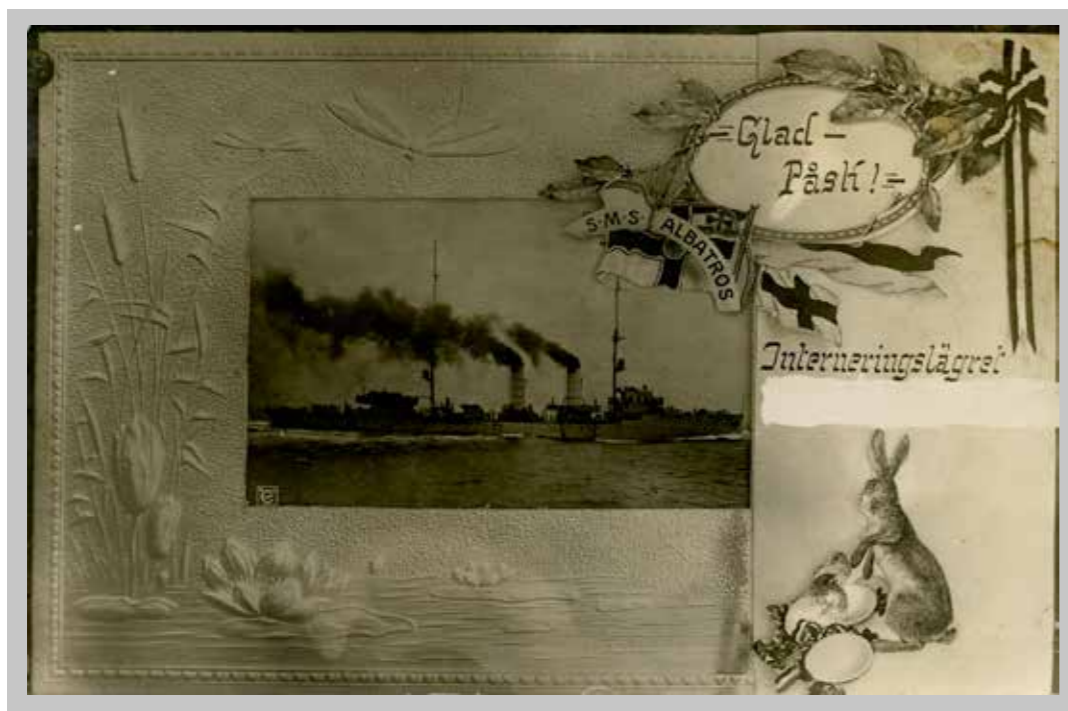

I Albatrossuniformer. Två Albatrossare på okänd plats i Skillingaryd.
Äkta foto. Obegagnat.

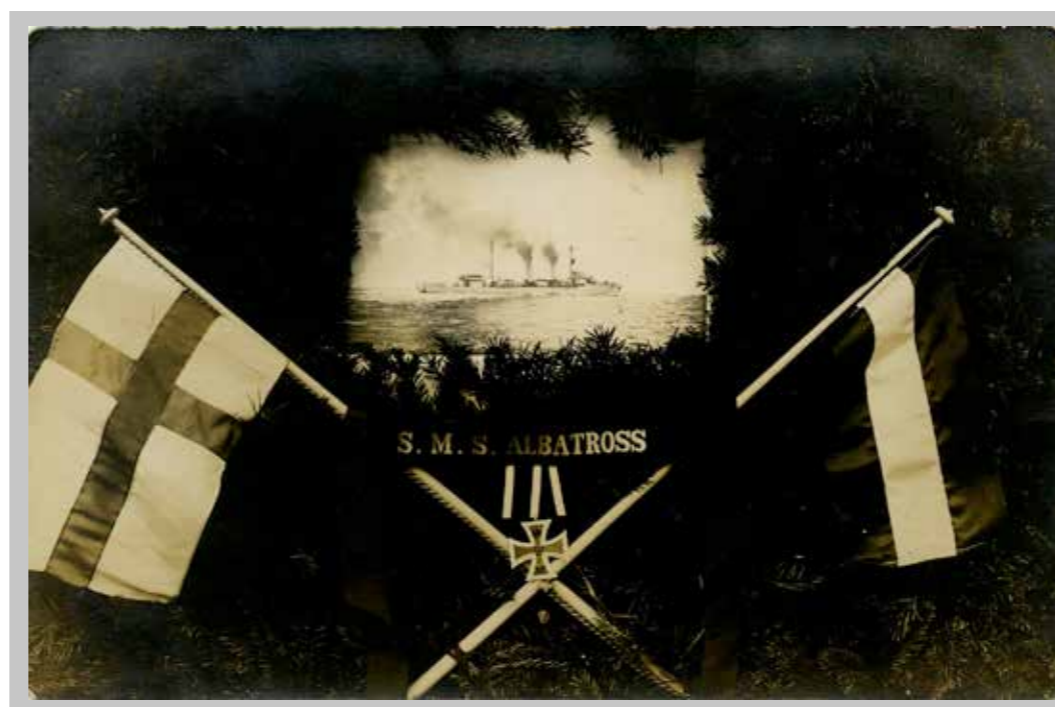

Par. Albatrossaren Fritz och hans Hedwig Hagstrand från Skillingaryd.
Äkta foto.
Kortet är skrivet men inte postbehandlat 27 april 1921.

Glad Påsk! S.M.S. Albatross. Interneringslägret. "Johansson" skriver på Påskdagen den 31 mars 1918 till en bekant. Äkta foto. Frankerat Skillingaryd 1918.

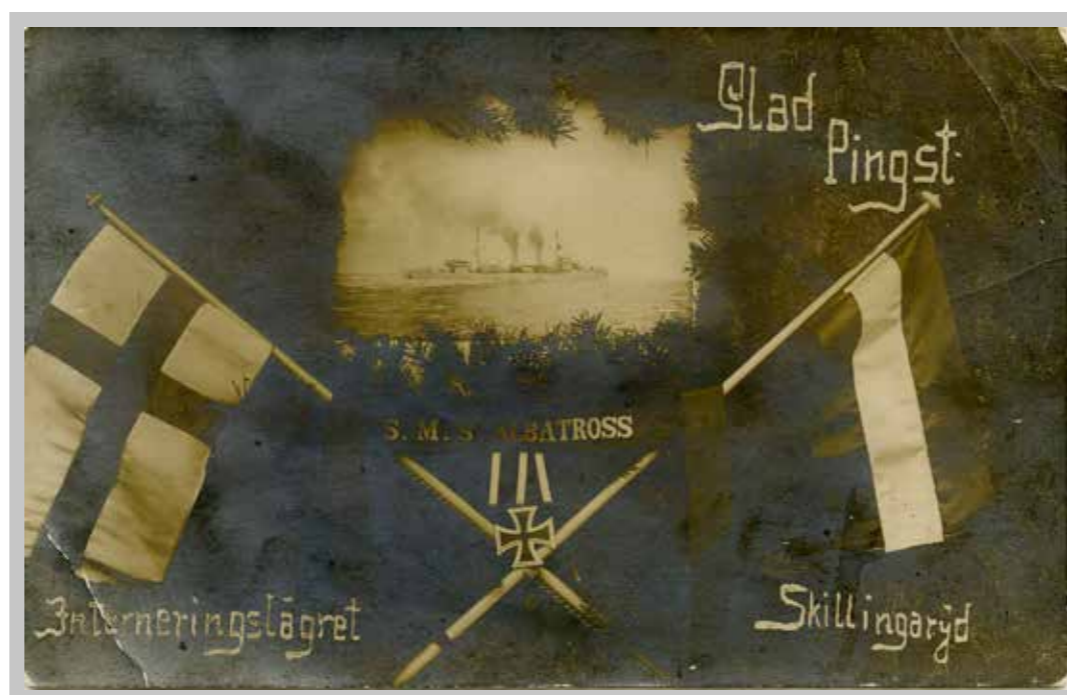
S.M.S. Albatross. Ett kort framtaget i Skillingaryd. Det är skickat av en Albatrossare till en flicka i trakten av Skillingaryd. Äkta foto. Frankerat Skillingaryd 1918.

Tyskarna skrev många hälsningar och man tog liksom på Gotland fram egna, lokala vykort. Dessa skickades inte bara av besättningsmännen utan även av lokalbefolkningen och andra.

Den 27 november 1918 lämnade alla tyskarna Skillingaryd. Tåget gick klockan 13.24 och det hölls tal, det var blomsterhyllningar med mera. Nästa anhalt blev Oskarshamn för att där stiga på båten som de drygt tre år tidigare hade blivit beskjutna ombord på, Albatross.

Glad Juli 1917. S.M.S. Albatross. Interneringslägret - Skillingaryd. Tyskarna tog fram flera vykort med motiv av sin båt och med olika hälsningar för exempelvis jul. En av Albatrossarna var en mycket duktig fotograf. Äkta foto. Obegagnat.

Glad Pingst. S.M.S. Albatross. Interneringslägret. Skillingaryd. Pingst uppmärksammades av tyskarna som sålde vykort även till allmänheten. Detta är skickat av "Johansson" till en kvinna i Slätthög i grannlänet Kronoberg. Äkta foto. Frankerat pingstafton 18 maj 1918.

Skillingarydsbon Aron Blansch var svensk furir vid lägret och liksom många lät han fotografera sig iförd tysk sjömansuniform. Äkta foto. Obegagnat.

10. Båten i Oskarshamn 1915–1918

Den 30 oktober och 1 november 1915 bogserades Albatross från Fårösund till Oskarshamn. Det var bärgningsångaren Herakles som hade uppdraget. Jagarna Wale och Magne bevakade det hela. Ombord på Albatross fanns svensk besättning. Ingen tysk var alltså med vid bogseringen.

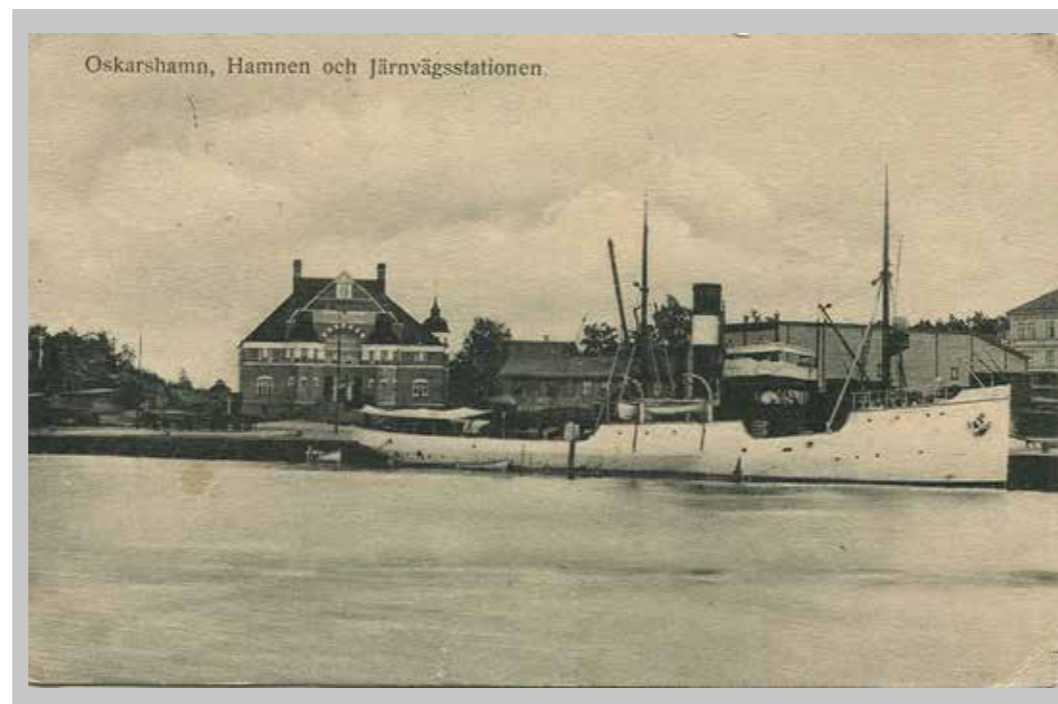
40–55 av de internerade bodde under tre år på båten i Oskarshamn. Chefen på båten, Karl Bühler, bodde dock på Hotell Kung Oscar. Här intog han också måltiderna tillsammans med sin närmast underlydande officer.

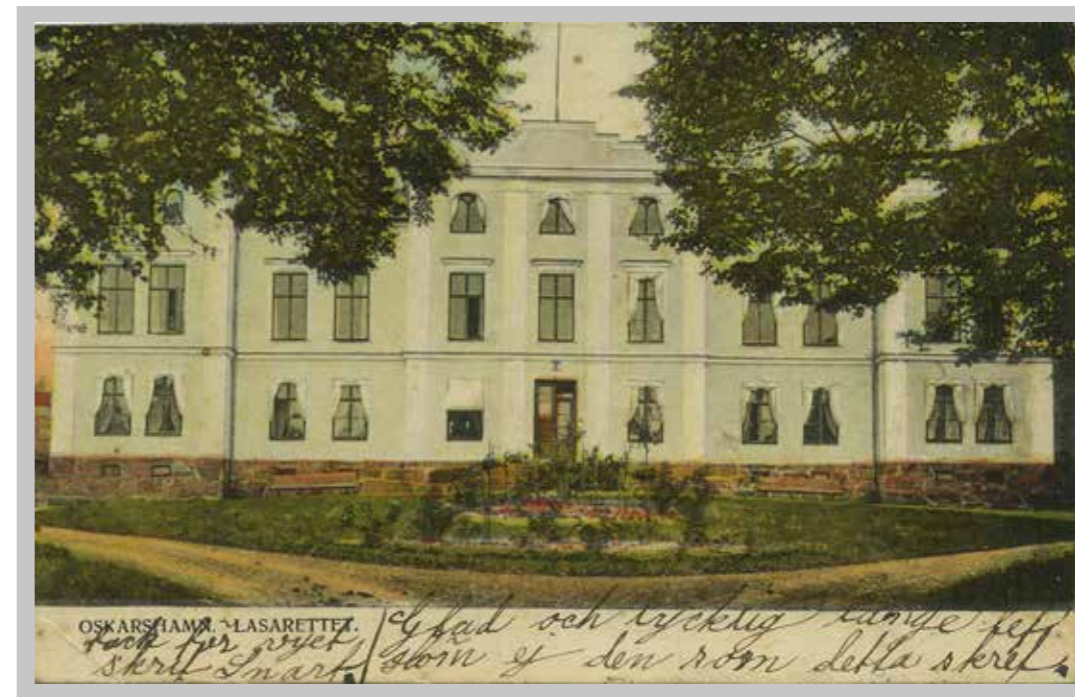
Besättningsman på Albatross. En svensk bevakningsman skriver ett kort från Oskarshamn den 8/3 1918. Äkta foto.

Oskarshamn. Hamnen. Tidningen Kalmar 1 september 1917: "Albatross" ifrågasatta förflyttning. Förste fartygsinspektören i Oskarshamns distrikt E. W. Holmgren har inkommit med yttrande rörande föreslagen förflyttning av tyske minkryssaren "Albatross" från Oskarshamn till Karlskrona. Inspektören framhåller att, om rörelsen i hamnen stegras i väsentlig grad, måste fartyget förflyttas från sin nuvarande plats och om det skall kvarstanna i Oskarshamn förläggas till någon av de smärre obebodda holmarna inom hamnområdet. Färglitografiskt tryck. Kortet är frankerat 1909 men frimärket avblött.

Den svenska båten Herakles i Oskarshamns hamn. Herakles drog Albatross till Oskarshamn 30/9–1/10 1915. Ljustryck.

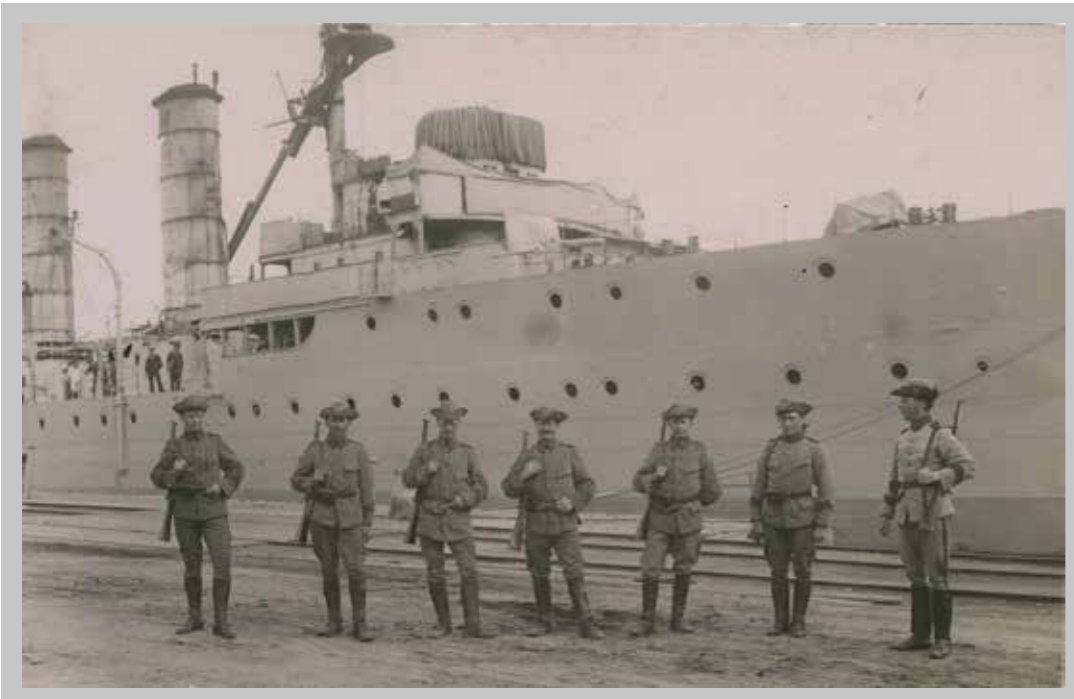

Oskarshamn. Lasarettet. I Oskarshamn låg den tyska minkryssaren Albatross internerad mellan 1915–1918. En äldre från besättningen dog och hade sin grav kvar i Oskarshamn till för bara några år sedan. När det blev mer omfattande sjukdomar bland båten besättning fick man uppsöka lasarettet. I dag kallas byggnaden för Repslagarhuset och har till stor del andra användningsområden är när det byggdes 1870. Färglitografiskt tryck. Kortet är stämplat 11/9 1907.

Oskarshamn. Hotell Kung Oscar och telegrafstationen. Båten kapten tillbringade en stor del av sin tid på Hotell Kung Oscar då han bodde här, men han gick nog inte i sysslöshet utan var säkert ombord på båten på dagarna. Kortet är från omkring 1902. Ljustryck. Obegagnat.

Albatross med svensk bevakning. Tidningen Kalmar skriver bland annat den 22 augusti 1917: Från den i Oskarshamn internerade tyske minkryssaren "Albatross" ha ytterligare fyra man, två underbefäl och två menige, natten mellan söndagen och måndagen rymt. Då man misstänker, att de tagit vägen till sjöss har den svenska torpedbåt, som uppehåller vakttjänsten vid minkryssaren, beordrats ut för att söka efter rymlingarna.

Tidningen publicerar den 15 september 1917: De senaste Albatrossrymlingarna ha lyckats. Stockholm, fredag. Från Oskarshamn meddelas, att de tyska underofficerare, som natten till den 20 aug. rymde från "Albatross" och sedan trots ivriga efterforskningar ej avhörts nu, enligt ingånget meddelande, nått hemlandet.

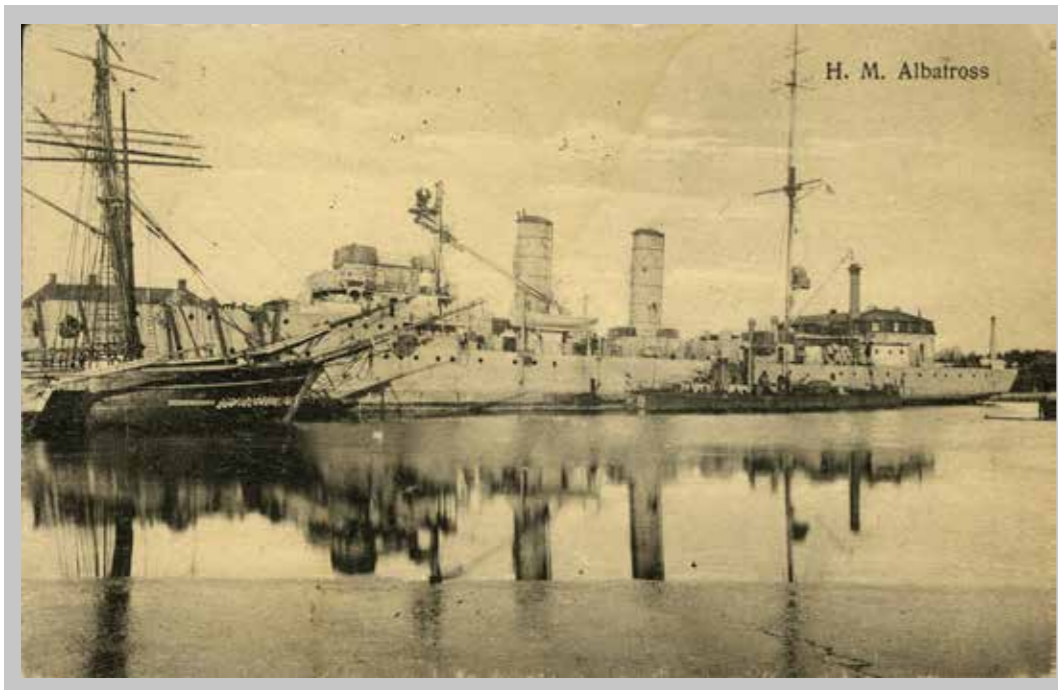
Äkta foto. Obegagnat.

Oskarshamn. Albatross. De flesta kända vykorten på själva båten Albatross togs i just Oskarshamn och det är inte så konstigt då minkryssaren låg i hamnen i drygt tre år.

Tidningen Kalmar skriver den 20 september 1918: Övereldaren på Albatross J. Loch har utfört en modell av minkryssaren i skala 1:100, utarbetad i trä med beslag, vilken som gåva från befälet och manskapet på fredagen överlämnats till svenska drottningen genom en svensk officer, som har bevakning över de internerade tyskarna och som överrest till Borgholm för ändamålet.

Vykortet är tryckt utomlands. Ljustryck. Obegagnat.

Albatross i Oskarshamn. Intill ligger den svenska bevakningsbåten, vedettbåt nummer 9. Observera att SMS Albatross har felaktigt fått svensk benämning på för svenska örlogsfartyg "H. M Albatross". Det skulle ha varit SMS Albatross.

Tryck; Svenska Litografiska AB. Ljustryck. Poststämplat Oskarshamn den 18/2 1917.

S.M.S. Albatross. Kortet är taget i Oskarshamn. Det här kortet finns även i flera utföranden utan den stiliga flaggan.

Foto och tryck: Gebr. Lempe, Kiel. Kolorerat ljustryck. Obegagnat.

Albatross blev mycket omtalad i Oskarshamn med dess omnejd och det var närmast en ära att ingå i vaktstyrkan som knöt många vänskapsband med tyskarna. Sverige och Tyskland var ju inte i krig. Länderna hade i stället mycket gemensamt som starka handelsband och den svenska drottningen var uppvuxen i Tyskland. Drottning Victoria ägnade för övrigt många tankar och handlingar åt de internerade tyskarna i Sverige.

Bevakningen på land sköttes av en styrka på ungefär 30 man ur Kungliga Smålands Husarregemente K 4. Trots bevakningen gjordes flera rymningsförsök. Vi de flesta tillfällena fick man tag på rymlingarna men det finns också exempel på att man lyckades ta sig hem till Tyskland.

Efter hand fick de internerade närmast frigång i Oskarshamn. Officerare tilläts att röra sig upp till åtta kilometer från interneringskajen, övriga upp till två kilometer.

Albatrossare. På baksidan notering Feldpostkarte och skickat till matrosen Georg Rauch i Skillingaryd. Text: "Oskarshamn 24.12.17. Fröhliche Weinachten wünscht Dir freund Mejer". Det fanns två med efternamnet Meyer i besättningen. Äkta foto. Kortet har ingen stämpel eller postal notering.

På båten. En av "tunnorna" och en Albatrossare.
Äkta foto. Obegagnat.

Albatrossmännens stafettlag 1916. Fotografen Carl Lindblad dog 1908, men rörelsen fortsatte genom hustrun Anna Lindblad. Äkta foto. Obegagnat.

Dukat för kanske fest på Albatross i Oskarshamn. Kortet är lämnat av Georg Rauch som tjänstgjorde en del på båten men var från hösten 1918 främst i Skillingaryd. Kortet lämnade han till en bekant i trakten av Skillingaryd. Äkta foto. Obegagnat.

Albatross var inte i särskilt gott skick och den svenska regeringen sa ja till en reparation av båten. Det innebar att besättningen fick bo i land under tiden båten reparerades. Sommaren 1916 fick besättningen – som ett tag var 40 man, ett tag över 50 – åter-

vända till sin Albatross. Den 28 november 1918 kom huvudstyrkan med tåg från Skillingaryd till Oskarshamn. Den 30 november inleddes resan med Albatross och målet var Karlskrona dit man kom dagen därpå.

Albatrossare. Tolv man ur besättningen invid båten i Oskarshamn. En del håller något verktyg i handen men det är oklart vad det kan vara. Äkta foto. Obegagnat.

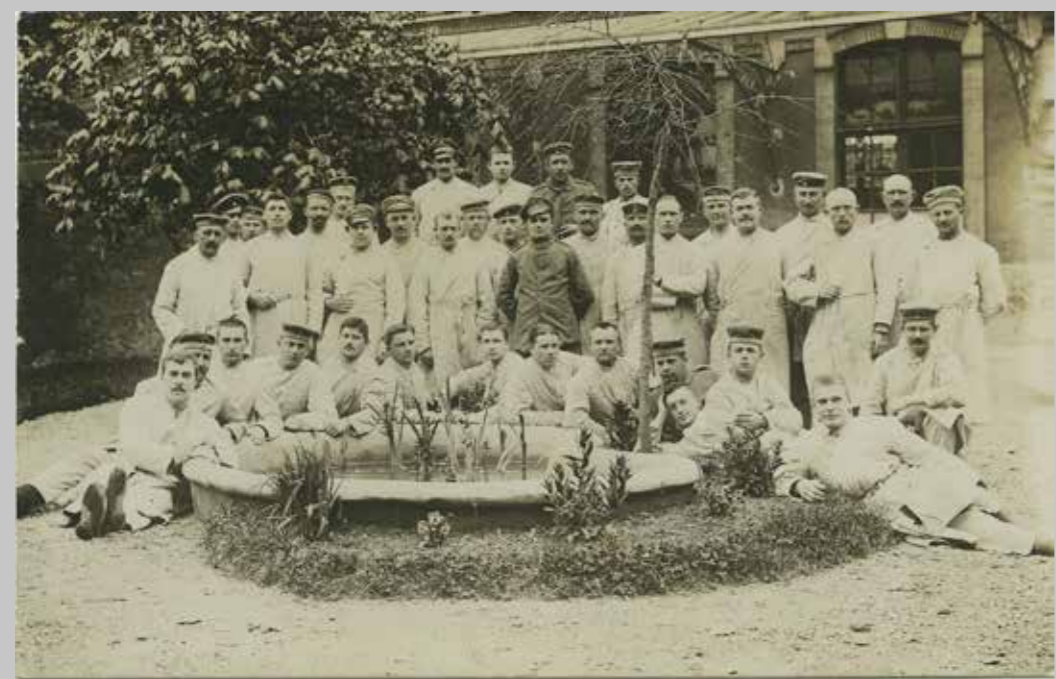
Vid tåget. Tre Albatrossare och fyra man ur en svensk bevakningsstyrka vid järnvägen i Oskarshamn. Foto: Atelier Lux Oskarshamn. Äkta foto. Obegagnat.

Svenska bevakningsmän i Oskarshamn. Äkta foto. Stämpel: Oskarshamn 19/3 1918.

11. Livet för en besättningsman – Georg Rauch

Tyska militärer. Kortet är skrivet men inte adresserat och troligen skickat i ett brev till Georg. Äkta foto.

Tyska artillerister. Georg fick en hälsning från artillerister i hemlandet. Kortet är skickat som "Feldpost" – alltså ofrankerat – och poststämplat 28/4 1915. Adressen var Georg Rauch, S.M.S. Albatross, Cuxhaven. Äkta foto.

Georg Rauch. Text på baksidan: Im Weltkrieg 1914. Kortet är skrivet men sannolikt inte postat då det inte har någon stämpel. Det ingick i Georgs vykortsalbum. Äkta foto.

Georg Rauch. Ateljéfoto: Fr Kloppman, Wilhelmshaven. Ljustryck. Obegagnat.

Georg Rauch var en av Albatrossarna som lämnade starka spår efter sig. I litteraturen hittar man en uppgift från den 18 februari 1916. Då tog sig övermatros Hedemann och matros Rauch på morgonen ut ur stängslet från lägret vid Blåhäll på Gotland. De greps nästa dag i Burgsvik. Det

verkar inte som troligt att de ville fly från Gotland utan längtade nog mer ut från lägret för att känna lite frihet.

Georg rymde för övrigt ytterligare en gång och även då blev han tillfångatagen.

Kortet är poststämplat Hamburg 21 juli 1914 och adresserat till Georg Rauch. Texten är svårtydd men det kan vara från släktingar. De två till höger finns också på kortet här till höger. Äkta foto.

Festkort adresserat Georg Rauch och stämplat Hamburg 21 juli 1914. Detta är liksom det här intill utan frimärke och båda är skickade till Georg i Wilhelmshaven. Äkta foto.

Broder Heinrich. Heinrich skriver till Georg – på ett i övrigt obegagnat kort – att han tänker på honom.

Foto: V. Bonny. Theureut. Ljustryck.

Weihnachten 1916. St Saulve (Frankreich) – julen 1918 i Frankrike. Broder Heinrich skickar en hälsning på ett i övrigt ofrankerat och oadresserat vykort.

Foto: V. Bonny. Theureut. Äkta foto.

Georg Rauch har efterlämnat ett stort antal vykort på nära och kära, även på sig själv. Han skrev själv många vykort till Edit Sandberg i Tofteryd bara några kilometer från Skillingaryd. Hon var en kär vän och kanske lite mer än så. Det blev dock inget äktenskap dem emellan.

Edit förblev ogift livet ut men var i många år sambo med en man vid namn Henry Wiman..

Vad som hände Georg efter återkomsten till Tyskland är inte utrett. Åtminstone inte ännu. Det är svårt att få fram uppgifter från tyska arkiv. Georg var född 1892.

1914-1915. Vier gesunde Jungen im Flandern – fyra unga, friska ungdomar i Flandern. Kortet är en hälsning från broder Heinrich.

Äkta foto. Kortet är inte adresserat.

Inf. Pionier-Komp 362. Broder Heinrich skriver den 25 maj 1916.

Äkta foto. Kortet är skrivet men inte frankerat och har säkert skickats i ett brev.

Musikgrupp med militärer. Ett vykort skickat som Feldpost utan frimärke och stämplat Beverloo i Belgien 4 augusti 1915. Mottagare är Georg Rauch som får hälsning.

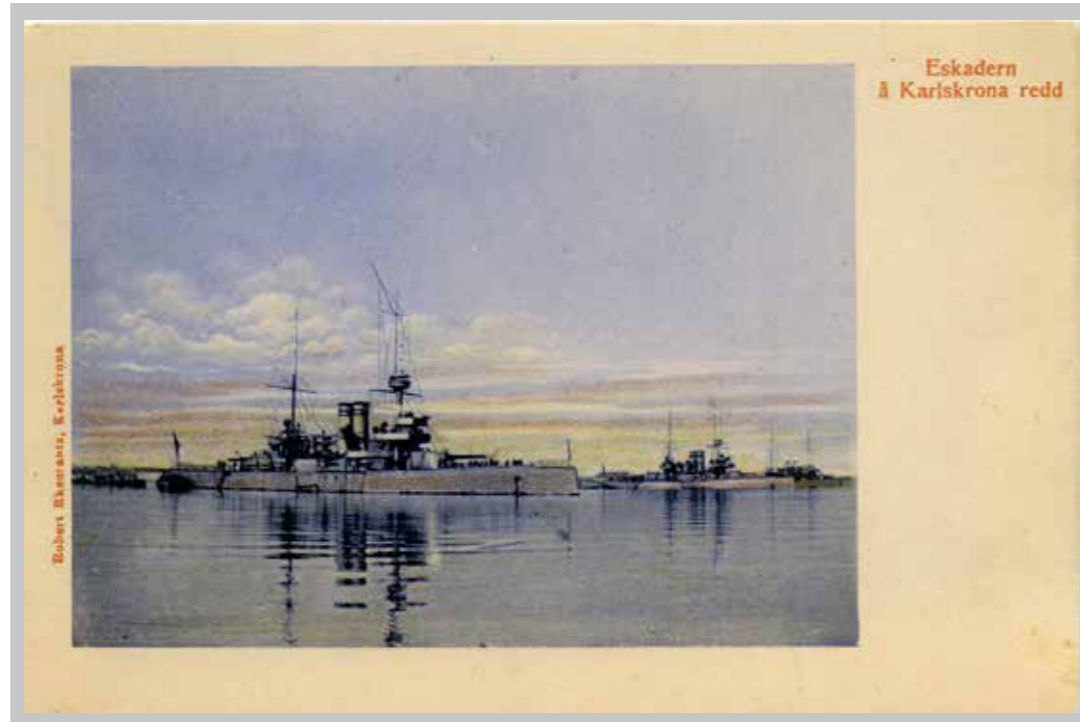
Kortet är tryckt i tyska Darmstadt. Ljustryck.

In der Heimat, in der Heimat,
Da gibt's ein Wiederseh'n.

"I hemmet blir det ett återseende". Georg Rauch skriver till sin bror. Kortet som är Feldpost genomgår censur i Visby 1915 – lila färg. Ljustryck.

Eskadern
å Karlskrona redd

Eskadern å Karlskrona redd.
Förlag: Robert Ekecrantz, Kolorerat ljustryck. Karlskrona omkring 1902.

Hemresan. Albatrossare och prominenta gäster på Albatross strax före hemresan.
Äkta foto. Obegagnat.

12. Krigsslutet och hemresan till Tyskland

Första världskriget inleddes den 28 juli 1914 och varade till den 11 november 1918. Även om Tyskland förlorade kriget var säkert de internade i Skillingaryd och de som fanns på båten i Oskarshamn glada att man snart skulle få åka hem.

Den 28 november steg Albatrossarna ombord på ett tåg i Skillingaryd med destination Oskarshamn. Senare gick båten med manskap till Karlskrona varefter det blev färd till Tyskland.

Krig! Sverige har varit förskonat från detta i 200 år men nästan hela övriga Europa har drabbats. Kortet skrevs av flera Albatrossare den 3.3.1917 som Kriegsgefangensendung, stämplades "Visby" och "Militärcensur Wisby". Mottagare var Georg Rauch som just då befann sig på Albatross i Oskarshamn. Ljustryck.

Dover. Kortet har stämplor Dover på baksidan – ej postala – och handskrivna text långt senare. Victory Peace Treaty Party – segerfest. På en banderoll står det Victory – seger. Det är slut på kriget som varat i över fyra år. Över 20 miljoner människor dog i förtid på grund av kriget. Freden skulle dock inte vara för evigt i Europa. Äkta foto.

Paul med okänt efter namn – det var flera Albatrossare som hette Paul. Text på baksidan som i övrigt är ofrånkerad: Till minne af Din vän Paul. Danzig den 6 jan 1919. På kortet ses ned till höger ateljéstämpel: Atelier Marino Karlskrona. Äkta foto.

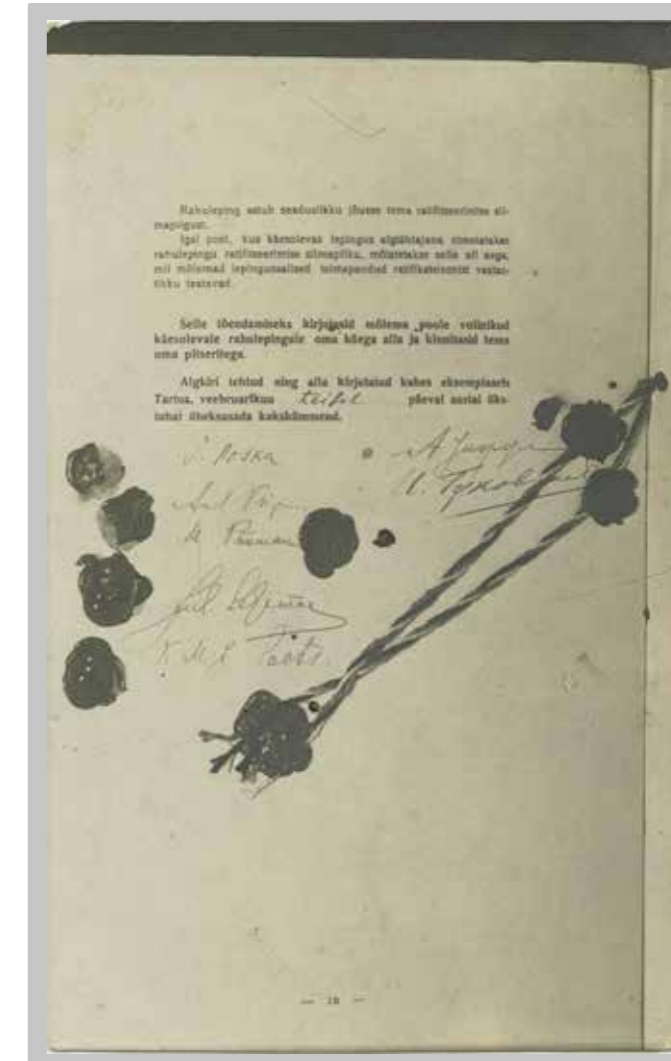

Signature de la Paix de la Grande Guerre, 28 Juin 1919 – signering av fredsavtalet, den så kallade Versaillesfreden.

Ljustryck. Stämplat vid fredskongressen den 28 juni 1919 men är oadresserat och oskrivet.

Reims – The Cemetery of Sillery and the Monument to the dead soldiers – kyrkogården i Sillery och monumentet över de döda soldaterna. Krig är alltid fruktansvärt och första världskriget skördade miljontals offer. Ljustryck. Obegagnat.

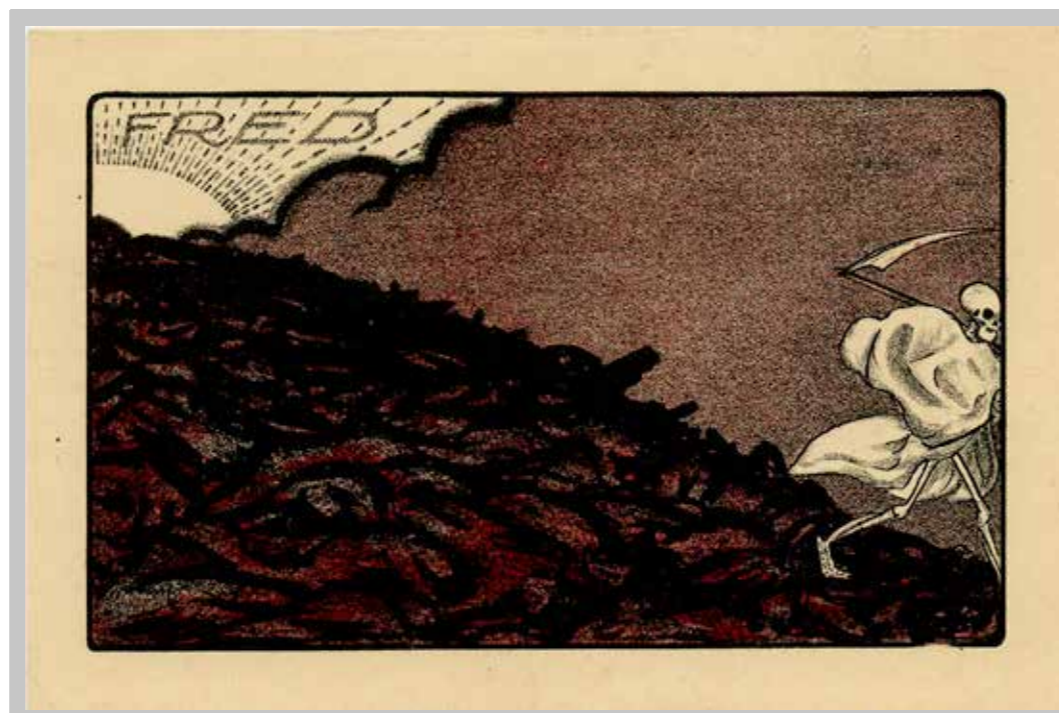
Signering efter fredsförhandlingar Ryssland - Estland emellan 1920. Firmastämpel: Parikas' te Fotografia Tallinnas. Kortet är i övrigt obegagnat. Ljustryck.

Den 30 december 1918 lämnade Albatross Karlskrona. Kapitänleutnant Karl Bühler överlämnade en skrivelse till tjänstförrättande amiral där han bland annat skrev: Vi lämna Sverige med känslan av att den långa vistelsen härstädes för all framtid knutit oss fast samman med detta vackra land och dess vänliga invånare.

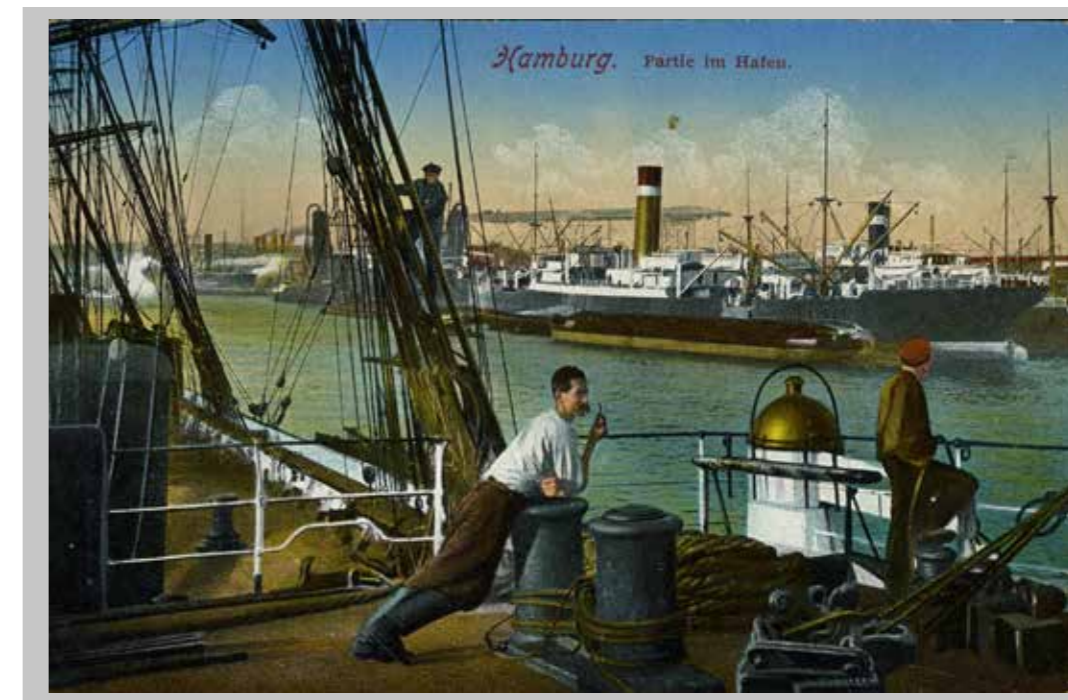
Albatross gick till hemmahamnen Danzig och senare i januari till Kiel. Den 23 januari 1919 avrustades Albatross och togs ur tjänst. Den 21 mars 1921 ströks Albatross ur skeppsrullorna och skrotades strax efter i Hamburg. Albatross var borta men många minnen lever kvar än i dag. Från generation till generation.

Kriget var över och det tillverkades ett stort antal vykort för att uppmärksamma freden som detta från Storbritannien. Ljustryck. Obegagnat.

Fred. Liemann var äntligen på väg bort men hade lämnat 20 miljoner offer. På baksidan av det obegagnade vykortet tryckt "God Jul tillönskas av", vilket i dag känns lite makabert. Kolorerat ljustryck.

Albatross kom till Kiel, men såldes vidare för 900 000 riksmark till Hamburg där hon skrotades den 21 mars 1921. Kolorerat ljustryck. Obegagnat.

Synopsis 2: Albatross – en dramatisk händelse under första världskriget

Introduktion

Detta exponat har visats sex gånger tidigare. De första var 2009 och 2011, båda gångerna med 86 poäng. Tredje gången, med ett till stor del ombyggt exponat, var på Nordia 2014 i Lillestrøm (90 poäng), den fjärde på Wernamo 2015 (91 poäng), den femte på Finlandia 2017 (88 poäng) och den sjätte på Vejle 2017 (92 poäng och Internationell Grand Prix).

För att utveckla exponatet har jag under de senaste åren studerat ännu mer litteratur om Albatross och jag har infogat Albatross i dess sociala sammanhang under och även före första världskriget: orsakerna till kriget med förhållandena, särskilt i Europa, kapprustningen och hur kriget ”kröp fram” med ”riktig” start 1914. Dessutom försöker jag berätta mer om de händelser som kan förknippas med Albatross på Gotland, i Oskarshamn och i Skillingaryd.

Jag har också jobbat ganska mycket med presentationen och idén, planen och bearbetningen av temat. Målet har varit att få en berättelse i tid och rum, som efter en kort introduktion går 100 år tillbaka i tiden och ju närmare första världskriget det kommer, desto mer information och vykort blir det. Exponatet innehåller 40 A3-sidor, det vill säga fem utställningsramar.

Senaste ändringar

Juryn i Vejle hade ingen skriftlig kritik och ingen direkt kritik framkom heller under den muntliga genomgången. Ändå vet jag att det går att förbättra ett export hela tiden och nu har jag bland annat kortat ner en del av texterna.

Poängen för kunskap och forskning var i Vejle 32 av 35 möjliga, så jag har försökt jobba lite mer där. Samma sak på sällsynthet. 2017 bestod exponatet av 207 vykortsframsidor, 2 baksidor med stämplor, 2 skannade baksidor med stämplor samt 1 karta. Vykortsbaksidorna har denna gång tagits bort. Nu finns det 214 vykortsframsidor och 1 karta. Det har därmed tillkommit 7 vykort samt att 16 andra har bytts mot bättre sådana..

Det jag främst har jobbat med sedan 2017 har varit mer studier kring Albatross. Jag blev exempelvis inbjuden till invigningen av Albatrossmuseet i Katthammarsvik 2022 och har även haft kontakter med framför allt Mili-seum i Skillingaryd. Jag har även förbättrat några texter med nyupptäckt fakta. Min forskning om Albatross har inget slutdatum.

Albatrossmuseet i Katthammarsvik på Gotland har några hedersmedlemmar. Den 26 mars 2024 utsåg årsmötet mig till hedersmedlem, vilket är ett erkännande av min forskning om Albatross och arbetet med att visa mitt exponat med mera.

Det som återstår är att forska lite mer om framför allt Georg Rauchs och Paul Suckows personliga historia. Många av vykorterna i exponatet är skickade till särskilt Georg. När det gäller Paul så bor hans barnbarn i Skillingaryd och jag söker mer fakta. Här har jag inte lyckats fullt ut då det är svårt att få tillstånd att söka i många tyska arkiv.

Jag har fortsatt att studera litteratur och håller ibland föreläsningar om Albatross.

Raritet är ett svårt begrepp i vykortsvärlden. De mest ovanliga är uppenbarligen nästan alltid privata vykort, och det finns många sådana här. Många av de andra korten är också sällsynta. Sådana kända i högst cirka fem exemplar har en röd ram i exponatet.

De flesta vykorterna från början av 1900-talet är ljustryck eller så kallade äkta fotografier. Skiljelinjen är ofta svår att dra men jag har fått god hjälp av Arne Sandström vid en högskolekurs i Stockholm den 4 maj 2024 samt studier av den litteratur han givit ut.

Skillingaryd 8 maj 2024/Per Bunnstad

Här är exponatets 10 viktigaste vykort i den ordning de visas i exponatet

1. Varvet i Bremen där Albatross byggdes

Albatross byggdes 1907 i Bremens varv i Tyskland.

2. Albatross besättning

Det finns bara en handfull kända vykort av grupper med Albatross-besättningsmän. Det här är ett av dem.

3. Båten Albatross

Det finns säkert minst 20 kända olika vykort av Albatross men detta är ett av de mer sällsynta. Båten ligger här i Oskarshamn.

4. Första världskriget inleds

Efter flera år av kaos i Europa kom mordet på ärkehertig Franz Ferdinand att bli gnistan: första världskriget börjar.

5. Slaget utanför Gotland 2 juli 1915

Den 2 juli 1915 attackeras Albatross i Östersjön och det skadade fartyget tar sikte på svenska vatten utanför ön Gotland. Detta tecknade vykort är ganska sällsynt.

6. Begravningen

Många ur besättningen på Albatross döds i striden. Begravningen följs av de överlevande och svenska militärer och civila. Det här vykortet är privattaget och har förmodligen en liten upplaga.

7. Vistelsen på Gotland

De flesta ur besättningen på Albatross internerades 1915–1917 på Gotland där de får arbeta i lägret, men de kan också få villkorlig frigivning. Detta är ett privat foto med endast denna kända kopia.

8. Flytten till Skillingaryd

1917–1918 blir det Skillingaryd i Småland i stället för Gotland. Det här vykortet visar en social samvaro med Skillingarydstjejer. Kortet är ett privatfoto med endast denna kända kopia.

9. Besättningsmannen Georg Rauch

Ett 30-tal av de drygt 200 korten i exponatet är skickade till eller från Georg Rauch. Detta är ett studiofoto med fodrad baksida. Det finns förmodligen bara ett fåtal kort med denna design som har bevarats.

10. Albatross skrotas

Albatross sista resa går till Hamburg, där hon skrotas. Albatross är borta men ett stycke krigshistoria, med starka band till Sverige lever vidare i till exempel Skillingaryd, Oskarshamn och Gotland.

